

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
visokošolskega programa**

VOJNI UJETNIKI IN HUMANITARNO PRAVO

Polona Peteh

Ljubljana, marec 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo
visokošolskega programa

VOJNI UJETNIKI IN HUMANITARNO PRAVO

Kandidatka: Polona Peteh
Številka indeksa: 22383

Mentor: mag. Slavko Debelak

Ljubljana, marec 2009

POVZETEK

Pravi in trajni mir predpostavlja spoštovanje človekovih pravic. In če te pravice temeljijo na osiromašenem pojmovanju osebe, kako naj ne bi bile oslABLJENE tudi pravice? Samo po sebi je vsekakor razumljivo, da človekove pravice terjajo tudi dolžnosti. In le jasnost o teh temeljnih predpostavkah omogoča njihovo ustrezno obrambo. Iz zavesti, da obstajajo človekove pravice, ki so neodtujljivo povezane s skupno človeško naravo, je bilo izdelano mednarodno humanitarno pravo, ki ga morajo države spoštovati tudi v času vojne. Kruta realnost nas je pripeljala do spoznanja, da ne glede na vse razlike, verske, rasne, politične idr., v vojni krvavimo vsi enako. Zato so se skozi zgodovino v različnih družbenih, predvsem verskih okoljih, izoblikovala dokaj podobna pravila, ki naj vodijo človekova ravnanja v vojni. O temeljnem spoštovanju človeškega bitja in njegovega dostojanstva govorijo predvsem določbe štirih ženevskih konvencij in dveh dodatnih protokolov, ki velevajo, da je potrebno osebe, ki neposredno ne sodelujejo pri sovražnostih in tiste, ki so onespobljene za boj zaradi bolezni, ran, ujetništva ali katerega koli drugega vzroka ščititi pred posledicami vojne.

Ključne besede: mednarodno vojno/humanitarno pravo, človekove pravice, ženevske konvencije, ranjenci, ujetniki, civilne osebe, vojaška policija, mednarodno kazensko sodišče

ABSTRACT

A prerequisite for establishing a true and lasting peace is the respect for human rights; but if these rights are based upon weakening the concept of a person, how could the rights themselves be anything but weakened, too? It is, of course, self-evident that human rights come in package with certain obligations. Only through understanding these basic concepts is it possible to protect them accordingly. In line with realizing that there exist inalienable rights that are closely related to a common human nature, international humanitarian law was adopted, which every country is obliged to observe even in times of war. The cruel reality has long since made us realize that – irrespective of all the differences between us, be they religious, racial, political, or any other – we all bleed red in a war. In different social and, above all, religious environments, rather comparable rules governing human behaviour during a war have been laid out throughout the history. The fundamental respect for human life and personal dignity is particularly thoroughly discussed in the provisions of the four Geneva Conventions and the two Additional Protocols, which determine that people who do not take part in the hostilities, as well as people who can no longer take part in them because they are sick, wounded, held in prison, or for any other reason, must be protected against all acts of war.

Key expressions: international law of war / international humanitarian law, human rights, the Geneva Conventions, the wounded, prisoners, civilians, military police, International Criminal Court

KAZALO

POVZETEK.....	ii
ABSTRACT.....	iii
1 UVOD	1
1.1 OPREDELITEV PODROČJA IN OPIS PROBLEMA	1
1.2 NAMEN IN CILJI DIPLOMSKEGA DELA	2
1.3 METODE DELA	2
2 MEDNARODNO VOJNO/HUMANITARNO PRAVO.....	4
2.1 ZGODOVINSKI RAZVOJ MEDNARODNEGA VOJNEGA / HUMANITARNEGA PRAVA.....	4
2.2 OPREDELITEV IN STRUKTURA MEDNARODNEGA VOJNEGA/ HUMANITARNEGA PRAVA	5
2.3 NAČELA MEDNARODNEGA HUMANITARNEGA PRAVA	7
2.4 VIRI MEDNARODNEGA VOJNEGA / HUMANITARNEGA PRAVA	9
2.4.1 Mednarodni pravni viri.....	11
2.4.2 Notranji pravni viri	11
2.5 MEDNARODNO HUMANITARNO PRAVO IN PRAVO ČLOVEKOVIH PRAVIC	12
3 ŽENEVSKO PRAVO	14
3.1 ŽENEVSKA KONVENCIJA ZA IZBOLJŠANJE POLOŽAJA RANJENCEV IN BOLNIKOV OBOROŽENIH SIL V VOJNI (12. AVGUST 1949).....	15
3.2 ŽENEVSKA KONVENCIJA ZA IZBOLJŠANJE POLOŽAJA RANJENCEV, BOLNIKOV IN BRODOLOMCEV OBOROŽENIH SIL NA MORJU (12. AVGUST 1949).....	17
3.3 ŽENEVSKA KONVENCIJA O RAVNANJU Z VOJNIMI UJETNIKI (12. AVGUST 1949).....	18
3.4 ŽENEVSKA KONVENCIJA ZA ZAŠČITO CIVILNIH OSEB MED VOJNO (12. AVGUST 1949).....	19
4 VOJNI UJETNIKI.....	21
4.1 STATUS VOJNEGA UJETNIKA	21
4.2 ODGOVORNOST IN OBVEZNOST DRŽAVE DO VOJNIH UJETNIKOV	22
4.3 ZAČETEK UJETNIŠTVA.....	24
4.4 INTERNIRANJE VOJNIH UJETNIKOV.....	25
4.5 DELO VOJNIH UJETNIKOV	26
4.6 STIKI VOJNIH UJETNIKOV Z ZUNANJIM SVETOM.....	27
4.7 STIKI VOJNIH UJETNIKOV S PREDSTAVNIKI OBLASTI	28
4.7.1 Predstavniki vojnih ujetnikov.....	28
4.7.2 Disciplinski ukrepi in sodni postopki.....	28
4.8 KONEC UJETNIŠTVA.....	30

5 POSTOPKI TER DELO Z VOJNIMI UJETNIKI	34
5.1 TEMELJNI POSTOPKI Z VOJNIMI UJETNIKI.....	34
5.2 ZBIRNO MESTO (COLL)	35
5.2.1 Delo z vojnimi ujetniki na zbirnem mestu.....	37
5.3 ZADRŽEVALNO OBMOČJE (HA)	40
5.4 VZPOSTAVITEV IN DELOVANJE TABORIŠČA	42
5.5 SODELOVANJE VOJAŠKE POLICIJE S S-2 PRI RAZGOVORIH Z VOJNIMI UJETNIKI NA COLL-U IN HA	44
5.6 IZVAJANJE VAROVANJA IN NADZORA VOJNIH UJETNIKOV.....	44
5.6.1 Sprememstvo vojnih ujetnikov.....	45
5.6.2 Sprememstvo in zavarovanje vojnih ujetnikov med transportom z motornimi vozili.....	46
5.6.3 Sprememstvo vojnih ujetnikov na pohodu	47
5.6.4 Straženje vojnih ujetnikov.....	48
6 KAZENSKOPRAVNA ODGOVORNOST ZA KRŠITVE DOLOČB MEDNARODNEGA VOJNEGA HUMANITARNEGA PRAVA.....	50
6.1 KAZENSKOPRAVNA ODGOVORNOST DRŽAVNIKOV IN POVELJNIKOV ZA KRŠITVE DOLOČB MVHP.....	50
6.2 NORMATIVNA UREDITEV KAZENSKE ODGOVORNOSTI PODREJENIH V POSAMEZNIH DRŽAVAH.....	52
6.3 MEDNARODNO KAZENSKO SODIŠČE	54
7 ZAKLJUČEK	58
LITERATURA	60
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC.....	63
SEZNAM SLOVENSКИH PREVODOV TUJIH IZRAZOV.....	63
KAZALO SLIK.....	63
KAZALO TABEL	63
IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA	64

1 UVOD

1.1 OPREDELITEV PODROČJA IN OPIS PROBLEMA

Humanistična misel se ni začela kot klic za odpravo vojne, temveč kot prizadevanje za izboljšanje usode tistih, ki se ne morejo več vojskovati, še zlasti ob podatku, da je človeštvo v zadnjih 3400 letih svojega obstoja živelo v miru le okrog 300 let.

Dosedanja zgodovinska dejstva jasno kažejo, da je v vsakem vojaškem oboroženem spopadu (vojni) prisotno hudo kršenje človekovih pravic in svoboščin, ne glede na rasno, versko in drugo pripadnost. Prav tako pa je tudi očitno, da so kršena pravila mednarodnega vojnega humanitarnega prava.

Temeljna funkcija mednarodnega vojnega in humanitarnega prava je, da prepreči ali vsaj omeji žrtve, škodo in trpljenje, ki niso nujni za to, da bi bil dosežen vojaški cilj oboroženega spopada v celoti. Skozi zgodovino prava o oboroženih spopadih, v katerega je vključeno tudi humanitarno pravo, so se izoblikovala pravila, katera je potrebno upoštevati pri vodenju oboroženega boja in pri zaščiti žrtev boja.

Da pa bi načela humanitarnega prava tudi zaživela, je potrebno posameznike, predvsem pa pripadnike oboroženih sil, seznanjati z vsebino ženevskih konvencij in protokolov.

V vojnem času se morajo vsi ljudje držati pravil mednarodnega vojnega in humanitarnega prava, tudi takrat, ko gre za sovražnika.

Ženevska konvencija iz leta 1864 je zaščitila ranjence na bojišču, njena pravila pa so se razširila tudi na druge kategorije žrtev. Nova haška konvencija iz leta 1907 je določila skupine vojakov, ki imajo ob zajetju pravico do statusa vojnega ujetnika in predpisala, kako je treba v ujetništvu ravnati z njimi.

V prvi svetovni vojni je bilo veliko vojakov v ujetništvu več let, kar je pokazalo na to, da je potrebno opredeliti, kakšno naj bo življenje ujetnikov v taboriščih za vojne ujetnike. Na podlagi teh spoznanj je bila leta 1929 ta konvencija dopolnjena.

Po drugi svetovni vojni pa pride do hitrega napredka mednarodnega prava o oboroženih spopadih in humanitarnega prava. Leta 1949 visoki predstavniki držav med drugim sprejmejo III. konvencijo o ravnanju z vojnimi ujetniki kot eno izmed najobširnejših kodifikacij mednarodnega humanitarnega prava nasploh.

1.2 NAMEN IN CILJI DIPLOMSKEGA DELA

Za obravnavo in analiziranje izbrane teme sem se odločila predvsem zato, ker me to področje zanima in ker sem tudi sama pripadnica oboroženih sil Slovenske vojske. Sem pripadnica enote vojaške policije, s katero sem že sodelovala tudi na mirovnih operacijah v tujini (Bosna in Kosovo), kjer sem imela priložnost videti, doživeti, kaj vse vojna lahko prinese in kakšne trajne posledice pusti, tako na generacijah ljudi kot tudi na okolju. Ob marsikateri zgodbi ljudi, ki so preživeli najhujše vojne grozote, tudi vojno ujetništvo, sem spoznala, kako slabo je naše znanje na področju vojnega humanitarnega prava, saj se z omenjeno tematiko pri našem usposabljanju vsekakor srečamo premalokrat.

S svojo diplomsko nalogo želim predvsem razširiti svoje znanje na omenjenem področju in si odgovoriti na marsikatero vprašanje, ki se je porajalo pri opravljanju nalog v tujini.

V diplomski nalogi gre predvsem za analiziranje mednarodnega humanitarnega prava, kot tudi vojnega ujetništva. V teoretičnem delu bom predstavila mednarodno humanitarno pravo, vojno ujetništvo in ženevsko pravo ter njegove konvencije. V končnem poglavju pa bom predstavila tudi možnosti sankcioniranja za kršenje določb mednarodnega humanitarnega vojnega prava.

Glavni cilji proučevanja so predvsem, da prikažem tesno povezanost med mednarodnim humanitarnim pravom in vojnimi ujetniki, pomen mednarodnega humanitarnega prava in kako vpliva na vojne ujetnike, ter predstaviti odgovornosti in sankcije za kršenje določb mednarodnega vojnega humanitarnega prava.

1.3 METODE DELA

Pri izdelavi diplomskega dela sem uporabila naslednja družboslovna raziskovanja: zgodovinsko primerjalna metoda, metoda analize vsebine pravnih virov in metoda opazovanja.

Z zgodovinsko primerjalno metodo sem spoznala začetek, nastanek in razvoj tako humanitarnega prava kot tudi vojnega ujetništva v svetu, in na podlagi različne literature, gradiv in mednarodnih konvencij skušala ugotoviti, kako so se s časom spreminjale pravice, zakoni vojnih ujetnikov in samega humanitarnega prava.

Metodo analize vsebine pisanih virov sem na področju mednarodnega humanitarnega prava in vojnih ujetnikov uporabila, da sem lahko proučevala teoretične in normativne določbe na področju mednarodnega humanitarnega prava (kazenskopravna odgovornost za kršitev določb MHVP), saj so nekateri parametri točno opredeljeni z zakonskimi in drugimi določili (mednarodne konvencije, pogodbe, protokoli...).

S pomočjo metode opazovanj sem prišla do ugotovitev in določenih spoznanj, ki sem si jih pridobila s tem, da sem bila udeležena na mirovnih misijah.

2 MEDNARODNO VOJNO/HUMANITARNO PRAVO

2.1 ZGODOVINSKI RAZVOJ MEDNARODNEGA VOJNEGA / HUMANITARNEGA PRAVA

Mednarodno vojno pravo je del mednarodnega javnega prava, ki zajema skupek pravil, s katerimi se urejajo odnosi med vojskujočima se silama, kot tudi odnosi med omenjenimi silami ter nevtralnimi državami v času vojne.

Razvoj mednarodnega vojnega prava je zelo specifičen, saj poteka vzporedno z vojaškimi in tehnološkimi dosežki ter pogostostjo in členitvijo oboroženih spopadov. Zaradi podvrženosti tem stalnim pritiskom in izzivom je vrženo v sredo življenja v njegovih najbolj zaostrenih oblikah, zaradi česar mora biti obrnjeno h konkretnemu in praktičnemu razreševanju mnogih vprašanj, ki jih postavljajo napetosti in spopadi.

Najstarejši del mednarodnega vojnega/humanitarnega prava se na začetku razvija kot nezapisano običajno pravo in se šele mnogo kasneje začne načrtno in sistematično oblikovati v zaokrožen sistem pravnih razmerij pri vojskovanju.

V rimskem pravu so veljali zakoni o vojskovanju le pri vojskovanju s civiliziranimi ljudstvi, v primeru spopada z manj civiliziranimi ljudstvi oz. plemeni pa ta pravila nikakor niso veljala. S prihodom krščanstva je cerkev postavila nova pravila, ki so sledila moralnim pravilom. Tako so se s pojavom viteštva oblikovala pravila za bojevanje, ki so določala način boja in izbiro orožja. Vendar pa se je kasneje, v 15.-17. stoletju, s pojavom najemniških vojsk, pojavila potreba po novih pravilih. Ker vitezi niso imeli dovolj denarja, da bi plačevali najemnike, so jim dovolili ropanje osvojenih mest pod pogojem, da so polovico plena dali svojim poveljnikom. Podobno je bilo tudi z vojnimi ujetniki. Ker so bili najemniški vojaki dragoceni in v lasti poglavarja, je bilo nesmiselno pobiti vse. V ta namen je bilo določeno pravilo predaje z belo zastavo, ki je premaganim omogočila ohraniti življenje ob premoči nasprotnika.

V 19. stoletju se zaradi pojava naborniških vojsk, na podlagi vojaške obveznosti ter povsem novih orožij in metod vojskovanja postavi zahteva, da se bistvena vprašanja v zvezi s pravnim reguliranjem vodenja vojne določijo na mednarodni ravni. Da bi zmanjšali število smrtnih primerov, so med drugim zahtevali tudi uporabo oplaščenih krogel, da se granate manjših kalibrov ne smejo polniti z zažigalnimi sredstvi ipd. Po 1. svetovni vojni so prepovedali uporabo bojnih strupov, po 2. svetovni vojni pa so prepovedali tudi njihovo proizvodnjo, vendar so se tudi na tem področju pravila kršila.

Preobrat v zgodovini vojskovanja je prinesla ženevska konvencija z dne 22.8.1864, ki je pomenila izboljšavo razmer vojaških ranjencev na bojišču. Od takrat naprej je veljajo, da pravo lahko velja tudi v vojni. Ranjenci in tisti, ki skrbijo zanje, so postali nevtralni, v pogodbo pa je bil kot zaščitni znak vojaških zdravstvenih služb vključen

tudi simbol Rdečega križa. Pravila te konvencije so se širila tudi na druge kategorije žrtev. Leta 1899 je bila v Haagu podpisana konvencija, ki je svojo zaščito razširila tudi na rešilne čolne in bolniške ladje z osebjem vred. Leta 1906 so ta določila izboljšali, leta 1907 pa so sprejeli novo konvencijo, ki je določala skupine vojakov, ki imajo ob zajetju status vojnega ujetnika in predpisala ravnanje z njimi v ujetništvu. Zaradi izkušenj, ki jih je prinesla 1. svetovna vojna, so leta 1929 sprejeli dopolnjeno konvencijo o vojnih ujetnikih in o ravnanju z njimi. Ob tem pa so države podpisnice zavrnilo predloge MORK-a, da bi bilo potrebno zaščititi tudi civilno prebivalstvo, kar je imelo za hude posledice milijone mrtvih med drugo svetovno vojno. Tragične izkušnje tako štiri leta po končani drugi svetovni vojni, leta 1949, privedejo do aktualizacije in bolj premišljene ureditve na skoraj vseh področjih mednarodnega vojnega/humanitarnega prava. Sprejeta je bila konvencija o zaščiti civilistov v vojnem času, predelali in uskladili pa so tudi določila dotodanjih konvencij.

Leta 1977 sta bila kot dodatek k ženevskim konvencijam sprejeta še dva dopolnilna protokola.

Brez takšnih pravnih omejitev, ki so se razvijale in razvile skozi stoletja in predstavljajo jedro ter smisel mednarodnega vojnega/humanitarnega prava, bi se oboroženi spopadi degenerirali v skrajno barbarstvo.

2.2 OPREDELITEV IN STRUKTURA MEDNARODNEGA VOJNEGA/ HUMANITARNEGA PRAVA

Mednarodno humanitarno pravo, v preteklosti imenovano tudi vojno pravo, predstavlja sistem načel in pravil mednarodnega običajnega in pogodbenega prava. Ta načela in pravila urejajo razmerja med stranmi v vojni, status in obnašanje pripadnikov njihovih oboroženih sil, odnose med vojskujočimi se ter nevtralnimi državami in pravno varstvo posebej zaščiteneh oseb in objektov.

Cilj mednarodnega humanitarnega prava ni preprečiti vojno, temveč da prepreči in omeji žrtve, škodo in trpljenje, ki niso nujni, da bi bil dosežen vojaški cilj oboroženega spopada v celoti. Celoten dosedanji razvoj humanitarnega prava je potekal v smeri nalaganja kompromisov med principi vojnih potreb in principi humanosti (Vučinić, 2001, str. 94).

Iz takšnih opredelitev izhaja (Jogan, 1997, str. 19):

- da se mednarodno humanitarno pravo uporablja samo v času vojne;
- da sam značaj vojne ne vpliva na uporabo in veljavnost mednarodnega humanitarnega prava. Tudi v prepovedani vojni je ta pravila potrebno upoštevati, pa čeprav se takšna vojna šteje za mednarodni zločin;
- pravila mednarodnega humanitarnega prava veljajo v celoti le za udeležence meddržavnih vojn, ne pa tudi notranjih oboroženih spopadov.

Kot je že znano, temeljna vsebina in struktura mednarodnega humanitarnega prava obsegata pravila in načela, ki urejajo opredelitev strani in udeležencev v oboroženih spopadih, varstvo žrtev vojne, vlogo sil zaščitnic idr.

Bolj odprto pa je vprašanje notranje členitve pravil, ki sestavljajo to področje prava. Strukturo mednarodnega humanitarnega prava bi lahko opisali s tremi osnovnimi delitvami, in sicer: (Jogan, 1997, str. 19)

- a) Prvotna delitev ločuje med pravili, ki urejajo vojskovanje na kopnem, na morju in v zračnem prostoru. Gre za sistem pravil, ki so vsako zase popolnoma samostojni in neodvisni drug od drugega. Zaradi hkratnega vodenja vojne v vseh treh prostorskih okvirih pa se ta pravila nemalokrat prepletajo. Zato se danes v tem okviru uveljavlja sistematika, ki povezuje v eno skupino splošna pravila MHP in pravila, ki veljajo za vojskovanje na kopnem, posebni skupini pa obsegata pravila, ki se nanašajo na pomorsko in zračno vojskovanje.
- b) Glede na lokacije nastajanja pretežne večine pravil v določeni skupini, se MHP deli na tri veje;
 - **Haaško pravo** ali pravo vojne v ožjem smislu, oblikovano povečini v Haagu. Nanaša se na zakone in običaje vojne, določa pravice in dolžnosti strani v spopadu v času vojnih operacij in omejuje sredstva za prizadevanje škode nasprotni strani (Bavcon et.al., 1997, str. 98).
 - **Ženevsko pravo**, v celoti oblikovano v Ženevi, se nanaša na varstvo zaščitnih oseb in žrtev vojne (ranjencev, bolnikov, brodolomcev, vojnih ujetnikov in civilistov).
 - **Newyorško pravo**, ki je povečini oblikovano na sedežu OZN v New Yorku, predvoino pa tudi v Ženevi. Nanaša se na omejevanje oboroževanja in poskuse razorožitve, kolektivno varnost in krepitev zaupanja med državami, probleme v zvezi z odgovornostjo in sankcioniranjem kršitev MHP.

V zadnjem času prihaja do prežemanja pravil z različnih področij, zato se verjetno že nakazuje pot do unifikacije pravil MHP.

- c) Vedno aktualnejša pa postaja delitev pravil na tista, ki se nanašajo na meddržavne oborožene spopade in tista, ki zadevajo notranje (ne-meddržavne) spopade. Zaradi današnjega prepletanja različnih vrst oboroženih spopadov je ta delitev v veliki meri uporabna in aktualna, ker je obrnjena k najbolj tipičnim izzivom, ki jih prinaša sodobno vojskovanje.

d) Nekateri avtorji pa pravila MHP delijo na :

- splošna načela in določbe,
- humanitarna pravila,
- prepovedana sredstva in načine vojskovanja,
- tehnična ter proceduralna pravila s področja MHP.

2.3 NAČELA MEDNARODNEGA HUMANITARNEGA PRAVA

Veljavo temeljnih načel so sčasoma pridobili temeljni pristopi in rešitve iz običajnega prava in konvencij, ki so se oblikovale skozi daljše časovno obdobje.

Temeljna načela mednarodnega humanitarnega prava so: (Jogan, 1997, str. 32 – 38)

- **Načelo razločevanja**
opredeljuje razločevanje med vojaki in civilnimi prebivalci, saj vojno stanje dopušča nasilna dejanja samo med oboroženimi silami vojskujočih se držav.
- **Načelo sorazmernosti**
je tesno povezano s prvim načelom. Govori o prepovedi napadov, od katerih je mogoče pričakovati, da bodo povzročili naključne izgube življenj, poškodbe civilistov in škode na civilnih objektih.
- **Načelo, po katerem strani v spopadu nimajo neomejene pravice do izbire in uporabe sredstev in načinov boja**
To načelo je bilo prvič zapisano že v Haaškem pravilniku in je postalo trajna sestavina vseh kasnejših pomembnejših pravil, ki urejajo zakone vojne.
- **Načelo o prepovedi uporabe orožij, izstrelkov, materialov in metod vojskovanja, ki povzročajo odvečne poškodbe in nepotrebno trpljenje**
To načelo pomeni konkretizacijo prejšnjega in je bilo kot tako že vključeno v Sanktpetersburško deklaracijo, ki ga je poudarjala zaradi »zakonov humanosti«.
- **Načelo o varstvu in spoštovanju kulturnih in zgodovinskih spomenikov**
je bilo uveljavljeno že v srednjem veku. Haaški pravilnik je zahteval, da se pri obleganju in obstreljevanju zagotovijo vsi potrebni ukrepi, da se prizaneso zgradbam, namenjenim za verske obrede, umetnost in znanost ter zgodovinskim spomenikom, ob dejstvu, da ti objekti niso uporabljeni v vojaške namene. To načelo še podrobneje razčlenjuje konvencija o varstvu kulturnih dobrin v oboroženih spopadih.

- **Načelo o prepovedi metod in sredstev vojskovanja,**
ki so namenjena za obsežne, dolgotrajne in resne poškodbe naravnega okolja ali jih je od njih mogoče pričakovati.
- **Načelo prepovedi napadanja in uničevanja objektov,**
ki so nujni za preživetje civilnega prebivalstva.
- **Načelo spoštovanja in prepovedi napadanja zgradb in napeljav,**
v katerih so nevarne sile.
- **Načelo Martensove klavzule**
Za situacije, ki so s stališča vojnega in posebej humanitarnega prava nejasne ali celo dvomljive, se na podlagi izkazanih potreb oblikuje splošnejše načelo, ki bi določalo merila za njihovo reševanje.
Tako načelo, ki je ime dobilo po njegovem predlagatelju, ruskem pravniku F.F. Martensu, je vključeno v preambulo IV. haaške konvencije o zakonih in običajih vojne (1907), še prej pa v ustrezno konvencijo (II.), sprejeto na I. haaški mirovni konferenci 1899.
- **Načelo vojne nujnosti**
je eno od središčnih in najbolj diskutiranih pravil mednarodnega humanitarnega prava, v katerem zlasti vojaški poveljniki vidijo možnost za opravičevanje slehernega ravnanja, ki naj čimprej pripelje do vojaškega uspeha, četudi se s tem kršijo pravila humanitarnega prava. " Na podlagi takega gledanja se je v desetletjih izoblikovala tudi dokaj jasna in nesporna opredelitev vojne nujnosti kot posebnih okoliščin, ki opravičujejo ukrepe, nepogrešljive za zmago nad sovražnikom, vendar ti ukrepi ne smejo biti v vojnem pravu prepovedani. Na tako nujnost se lahko sklicujemo le, če jo vojno pravo izrecno dopušča, ter v obsegu, v kakršnem jo dovoljuje in v času, ki je nujno potreben za izvedbo določene naloge " (Jogan, 1997, str. 34).
- **Načelo odgovornosti za kršitve pravil MVHP**
Mednarodne konvencije in drugi akti mednarodnega humanitarnega prava vključujejo praviloma tudi norme o spoštovanju pravil bojevanja in ustrezne sankcije za njihove kršitve.
Odgovornost za kršitve MHP je v tesni povezavi z značajem posameznih kršitev oziroma sankcij za te kršitve. Glede na to ločimo odgovornost držav, odgovornost mednarodne skupnosti in osebno odgovornost.

2.4 VIRI MEDNARODNEGA VOJNEGA / HUMANITARNEGA PRAVA

Sestavna dela mednarodnega vojnega oziroma humanitarnega prava sta običajno in pogodbeno pravo, ki sta si v njunem zgodnjem časovnem razvoju sledila, kasneje pa sta se na nek način začela tudi prepletati oziroma prekrivati.

Mednarodno vojno pravo s svojimi pravili regulira odnose med vojskujočimi se stranmi v spopadu in se ne ukvarja z vojno kot z nekim družbenim pojavom. Se pravi, pravila mednarodnega vojnega prava regulirajo obnašanje in utrjujejo pravice ter obveze vojskujočih se strani v spopadu, kot tudi nevtralnih sil (Vučinić, 2001, str. 94).

Kadar se v praksi držav redno uporablja določeno načelo ali pravilo za določen dejanski stan ali ravnanje, takrat govorimo o običajnem pravu. Na ta način se skuša uveljaviti pot pravni zamisli, ki še ni postala pozitivno pravo. Pravila običajnega prava pa predstavljajo tudi določbe v posameznih bilateralnih pogodbah.

V sodobnejših časih, ko se prednost daje predvsem pisnim virom pa prevladuje pogodbeno pravo, pri katerem gre za bilateralne in multilateralne pogodbe ali konvencije. Takšne mednarodne pogodbe obvezujejo države, ki so jih podpisale, k spoštovanju določenih pravil in norm.

Pomembnejši dokumenti (viri) mednarodnega vojnega oz. humanitarnega prava
(Jogan, 1997, str. 46 – 48)

1. Pariška pomorska deklaracija, 1856 (PPD)
2. Ženevska konvencija o izboljšanju položaja vojaških ranjencev v oboroženih spopadih na kopnem ("konvencija o Rdečem križu"), 1864 (ŽKR 1864)
3. Sanktpetersburška deklaracija o prepovedi uporabe nekaterih vrst projektilov v vojni, 1868 (SPD, 1868)
4. Bruseljska deklaracija o zakonih in običajih vojne, 1874 – nepodpisana (BD)
5. Haaška deklaracija (II.) o prepovedi uporabe projektilov, ki imajo za edini cilj širjenje zadušljivih ali strupenih plinov, 1899; (HD II.)
6. Haaška deklaracija (III.) o prepovedi uporabe krogel, ki se razstrelijo ali sploščijo v človeškem telesu ("dum-dum krogle", 1899; (HD III.)
7. Haaška konvencija (I.) o mirnem reševanju mednarodnih sporov, 1907 (H I.)
8. Haaška konvencija (II.) o omejitvi uporabe sile za zagotovitev plačila pogodbenih dolgov, 1907 (H II.)
9. Haaška konvencija (III.) o začenjanju sovražnosti, 1907 (H III.)
10. Haaška konvencija (IV.) o zakonih in običajih vojne na kopnem, s Pravilnikom o zakonih in običajih vojne na kopnem, 1907 (H IV., H IV. P)
11. Haaška konvencija (V.) o pravicah in dolžnostih nevtralnih držav in oseb v vojni na kopnem, 1907 (H V.)
12. Haaška konvencija (VI.) o postopanju s sovražnimi trgovskimi ladjami ob začetku oboroženih spopadov, 1907 (H VI.)

13. Haaška konvencija (VII.) o pretvarjanju trgovskih v vojne ladje, 1907 (H VII.)
14. Haaška konvencija (VIII.) o postavljanju avtomatičnih podmorskih kontaktnih min, 1907 (H VIII.)
15. Haaška konvencija (IX.) o bombardiranju s strani pomorskih sil v času vojne, 1907 (H IX.)
16. Haaška konvencija (X.) o prilagajanju načel ženevske konvencije pomorski vojni, 1907 (H X.)
17. Haaška konvencija (XI.) o nekaterih omejitvah pri opravljanju zaplembe na morju, 1907 (H XI.)
18. Haaška konvencija (XII.) o ustanovitvi mednarodnega sodišča za pomorsko zaplembo, 1907 (H XII.)
19. Haaška konvencija (XIII.) o pravicah in dolžnostih nevtralnih sil v primeru pomorske vojne, 1907 (H XIII.)
20. Haaška deklaracija (XIV.) o prepovedi metanja projektilov in eksploziva z balonov, 1907 (H XIV.)
21. Ženevski protokol o prepovedi uporabe dušljivih, strupenih in podobnih plinov ter bakterioloških orožij v vojni, 1925 (ŽP, 1925)
22. Pariški sporazum o odpovedi vojni kot sredstvu za reševanje mednarodnih sporov ("Briand – Kelloggov pakt"), 1928 (PS, 1928)
23. Londonski protokol o pravilih vodenja podmorniške vojne, 1936 (LPPV, 1936)
24. Moskovska deklaracija o kaznovanju vojnih zločinov, 1943 (MD, 1943)
25. Sporazum o pregonu in kaznovanju glavnih vojnih zločincev evropskih sil Osi in Statut Meddržavnega vojaškega sodišča, London, 1945 (SKGVZ, SMVS)
26. Ustanovna listina ZN in Statut Meddržavnega sodišča, 1945 (ULZN; SMS)
27. Resolucija Generalne skupščine OZN o priznavanju načel mednarodnega prava, vsebovanih v Statutu Meddržavnega vojaškega sodišča in nurnberški sodbi (Resolucija GS OZN 95/I.), 1946 (RNN)
28. Konvencija OZN o kaznovanju in prepovedi zločina genocida (sprejeta z resolucijo GS OZN 260/III., 1948; KKPG)
29. Ženevska konvencija o izboljšanju položaja ranjencev in bolnikov oboroženih sil na bojišču, 1949 (Ž I.)
30. Ženevska konvencija o izboljšanju položaja ranjenih in bolnih pripadnikov oboroženih sil na morju, 1949 (Ž II.)
31. Ženevska konvencija o ravnanju z vojnimi ujetniki, 1949 (Ž III.)
32. Ženevska konvencija o zaščiti civilnih oseb v času vojne, 1949 (Ž IV.)
33. Haaška konvencija o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada, 1954 (HKKD)
34. Mednarodna pogodba o prepovedi poskusov z jedrskim orožjem v nadzračnem prostoru, v atmosferi in pod vodo, 1963 (MPPPJO)
35. Sporazum o neširjenju jedrskega orožja, 1968 (SNJO)
36. Konvencija o nezastaranju vojnih zločinov in zločinov zoper človeštvo (Resolucija GS OZN 2391/XXIII, 1968; KNVZ)
37. Resolucija o spoštovanju človekovih pravic v oboroženih spopadih (Resolucija GS OZN 2444/XXIII, 1968; RSČPOS)
38. Pogodba o prepovedi nameščanja jedrskega in drugega orožja za množično uničevanje na morsko in oceansko dno in v njuno podzemlje, 1971 (PJOMOD)

39. Konvencija o prepovedi izpopolnjevanja, proizvodnje in skladiščenja bakteriološkega (biološkega) in toksičnega orožja in o njihovem uničenju, 1972; v veljavi od 1975 (KBTO)
40. Definicija agresije (Resolucija GS OZN 3314/XXIX), 1974 (D Agr.)
41. Prvi dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov, 1977 (ŽP I.)
42. Drugi dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam o zaščiti žrtev oboroženih spopadov, ki nimajo mednarodnega značaja, 1977 (ŽP II.)
43. Konvencija o prepovedi oziroma omejevanju določenih vrst konvencionalnega (klasičnega) orožja, za katerega je mogoče šteti, da ima čezmerne travmatološke učinke ali da deluje brez razlike glede na cilje, 1980 (KKO, 1980)
44. Konvencija o prepovedi kemičnega orožja, 1993 (KPKO)
45. Resolucija Varnostnega sveta OZN o ustanovitvi Mednarodnega kazenskega sodišča za nekdanjo Jugoslavijo, 1993
46. Resolucija Varnostnega sveta OZN o ustanovitvi Mednarodnega kazenskega sodišča za Ruando, 1994
47. Konvencija o prepovedi uporabe, skladiščenja, proizvodnje in transporta protipehotnih min (Ottawska konvencija), 1997
48. Statut mednarodnega kazenskega sodišča, 1998
49. Drugi protokol k haaški konvenciji o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada iz leta 1954, 1999
50. Tretji dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o sprejemu dodatnega razlikovalnega znaka, 2005 (P III.)

2.4.1 Mednarodni pravni viri

Pod mednarodne vire štejemo vse ženevske konvencije z vsemi tremi dopolnilnimi protokoli, konvencije in resolucije Generalne skupščine Organizacije združenih narodov, številne haaške konvencije in sporazume, Ustanovno listino Združenih narodov, Statut meddržavnega vojaškega sodišča ter vse mednarodne pogodbe na tem področju.

Ustava Republike Slovenije v 8. členu določa, da morajo biti vsi zakoni in drugi predpisi v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Slovenijo. To pomeni tudi z načeli mednarodnega vojnega oziroma humanitarnega prava, iz česar izhaja, da so tudi ta načela vir.

Ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe se uporabljajo neposredno (Ustava RS, 8. čl).

2.4.2 Notranji pravni viri

Formalni vir so vsi pravni akti, ki vsebujejo norme mednarodnega vojnega oz. humanitarnega prava, in ki urejajo delovanje organov oziroma, ki jih države uporabljajo pri izvrševanju norm mednarodnega vojnega prava.

Pomembni notranji viri so;

- neposredni formalni viri: Ustava Republike Slovenije, ustavni zakoni;
- zakoni: Kazenski zakonik Republike Slovenije, Zakon o obrambi, Zakon o kemičnem orožju, Zakon o orožju, Zakon o Rdečem križu Slovenije in številni drugi zakoni;
- podzakonski izvršilni predpisi: Pravilnik o izvajanju zakona o nadzoru državne meje, Pravilnik o ugotavljanju in reševanju mejnih incidentov, Pravila službe v Slovenski vojski, Uredba o določitvi objektov in okolišev objektov, ki so posebnega pomena za obrambo, in ukrepov za njihovo varovanje, Uredba o oznakah v Slovenski vojski in drugi.

2.5 MEDNARODNO HUMANITARNO PRAVO IN PRAVO ČLOVEKOVIH PRAVIC

Med humanitarnim pravom in pravom človekovih pravic nedvomno obstaja tesna povezava, saj obe pravni veji stremita k varovanju oziroma zaščiti posameznika. Kljub temu pa je med njima potrebno in pomembno razlikovati, saj sta to dve različni in ločeni vrsti prava in so med njima kljub istim ciljem velike razlike (Uradni list Evropske unije, 2005, C 327/5).

Mednarodno humanitarno pravo velja za najstarejšo vejo mednarodnega prava, ki je bila prvič kodificirana že sredi 19. stoletja, medtem ko se je pravo človekovih pravic razvilo šele po strahovitih izkušnjah druge svetovne vojne, po kateri je prišlo do prvih kodifikacij na mednarodni ravni. Do njune prve povezave pa je prišlo leta 1968, ko je bila sprejeta resolucija o spoštovanju človekovih pravic v oboroženih spopadih.

Mednarodno humanitarno pravo se uporablja zlasti v času oboroženega konflikta in okupacije, medtem ko se pravo človekovih pravic uporablja vedno in v vseh situacijah, tudi v času oboroženega konflikta.

Iz tega velja, da se kljub razlikovanju, lahko v določeni situaciji uporabljajo predpisi obeh, pri čemer pa je potrebno upoštevati razmerje med njima.

Če prevedemo pravila ravnanja oziroma obnašanja, ki jih vsebuje humanitarno pravo v pravice in jih primerjamo z pravili prava človekovih pravic, lahko ugotovimo naslednje: na eni strani imamo pravice, varovane z obema pravnima vejama s tem, da so nekatere s strani humanitarnega prava natančneje regulirane in so na ta način prilagojene specifičnim problemom, ki se pojavijo v okviru oboroženega spopada, druge pa so natančneje urejene v pravu človekovih pravic.

Na drugi strani imamo pravila humanitarnega prava, ki niso vsebovana v določbah prava človekovih pravic ter določbe prava človekovih pravic, ki niso pokrite z humanitarnim pravom (Sassoli, 1999, str. 263 – 268).

Čeprav je namen humanitarnega prava in prava človekovih pravic skupen, pa se razlikujeta tudi v tem, da imata vsak svoje implementacijske mehanizme, ki so prilagojeni okoliščinam za katere sta bila ustvarjena.

Kršitve humanitarnega prava tipično nastanejo na bojišču in zahtevajo takojšnjo reakcijo, pravo človekovih pravic pa je najpogosteje kršeno pri sodnem, administrativnem in zakonodajnem odločanju. Pri implementaciji humanitarnega prava je ključna usmeritev k žrtvi, zato je pogosto zaupen in pragmatičen pristop primernejši. Na drugi strani pa želijo žrtve kršitev človekovih pravic, da se jim le-te ponovno priznajo in da se kršitve javno obsodijo, za to pa je ustreznejši bolj legalistični in dogmatični pristop.

Zanimivost današnjih različnih teles, pristojnih za implementacijo prava človekovih pravic v situacijah težkih in razširjenih kršitvah človekovih pravic je, da v praksi delujejo na način podoben tistemu, ki ga za ta namen tradicionalno uporablja MORK in ICRC. Obratno, mednarodno humanitarno pravo se vedno bolj implementira preko mednarodnih sodišč, torej preko sodnega postopka in a posteriori, kar je bolj značilno za pravo človekovih pravic (Sassoli, 1999, str. 269).

3 ŽENEVSKO PRAVO

" Mednarodno humanitarno pravo, imenovano tudi pravo oboroženih spopadov ali vojno pravo se deli na dve veji " (Rdeči križ Slovenije, 1999, str. 9), in sicer:

- ženevsko pravo, katerega namen je ščititi vojaške osebe, ki v boju ne sodelujejo ali so izločene iz boja, ter osebe, ki v sovražnostih niso aktivno udeležene (zlasti civiliste);
- haško pravo ali vojno pravo, ki določa pravice in dolžnosti bojujočih se strani pri izvajanju vojaških operacij ter omejuje sredstva za povzročanje škode nasprotniku.

V zgodovini so poskušali vojno marsikdaj vsaj humanizirati, če je že niso mogli preprečiti. Pobud, s katerimi bi se ublažilo trpljenje na bojiščih, je bilo veliko. O tem govori že sam podatek, da je bilo med leti 1581 do 1864 na to temo med državami sklenjenih kar 291 dogovorov in pogodb. Žal pa so vsi ti sporazumi imeli le začasno veljavo, vojne pa so postajale vse bolj krvave in strahotne, terjale so vedno več človeških žrtev.

Leta 1859 je ženevčana Henrija Dunanta zaznamovala bitka pri Solferinu, o kateri je kasneje tudi izdal knjigo, ki je pomembna iz dveh razlogov. V svoji knjigi se Dunant sprašuje: " Mar res ne bi bilo mogoče organizirati kakega društva, ki bi pomagalo ranjencem v vojni in jih negovalo; društva, katerega člani bi z vso vdanostjo opravljali to veliko človekoljubno delo? " (Rdeči križ Slovenije, 1999, str. 5 – 6). Njegova druga zamisel pa je bila, naj bi bili ranjenci in vsi tisti, ki skrbijo zanje, nevtralni tudi na bojišču. Iz prve ideje so se kasneje razvila društva Rdečega križa, iz druge pa ženevske konvencije.

" Ženevske konvencije so mednarodni dogovori o varstvu vojnih žrtev. V pravnem jeziku izražajo nekaj enostavnih in globoko humanitarnih načel o varstvu, pomoči in človeškem ravnanju s tistimi osebami, ki se same ne morejo braniti, a so najmanj zavarovane, najbolj ogrožene in v položaju, ko jim je mednarodno varstvo najbolj potrebno " (Klanšek, 1976, str. 88).

Na podlagi večletnih Dunantovih prizadevanj je Švica avgusta 1864 sklicala konferenco, ki so se je udeležili predstavniki dvanajstih držav. Tako je bila 22. avgusta 1864 sprejeta ženevska konvencija za izboljšavo razmer vojaških ranjencev na bojišču. Ta konvencija je pomenila preobrat v zgodovini vojskovanja.

Razvoj mednarodnega humanitarnega prava pa je šel naprej. Na podlagi potreb iz rusko-japonske vojne je bila leta 1906 sprejeta II. ženevska konvencija o zaščiti brodolomcev. Za zaščito vojnih ujetnikov je bila 1929 leta sprejeta III. ženevska konvencija. Leta 1940 pa je bila sklicana mednarodna konferenca, kjer naj bi bilo govora o sprejemu konvencije, ki bi ščitila civilno prebivalstvo. Do konference ni nikoli prišlo, saj se je začela II. svetovna vojna in tako je bila IV. ženevska konvencija

o zaščiti civilnih oseb sprejeta šele leta 1949. Hkrati so na konferenci leta 1949 predelali in uskladili besedila dotedanjih konvencij. 12. avgusta 1949 so bile tako sprejete štiri ženevske konvencije.

Leta 1977 sta bila sprejeta dopolnilna protokola prve in druge ženevske konvencije. Protokoli v veliki meri zapolnjujejo praznine dosedanjih konvencij in razširjajo uporabo na vse vrste sodobnih oboroženih spopadov.

" Konvencije se uporabljajo v vseh oboroženih spopadih med državami, ki so podpisnice konvencij, ne glede na to, ali je vojna objavljena ali ne, in ne glede na to, če katera od njih ne prizna vojnega stanja " (Klanšek, 1976, str. 91).

Vsem štirim konvencijam je skupen 3. člen, ki se nanaša na notranji oboroženi spopad. Takšne vrste spopad je spopad, ki se pojavi na ozemlju katere izmed podpisnic teh konvencij in nima mednarodnega značaja. 3. člen določa, da se morajo tudi v takem oboroženem spopadu spoštovati neka temeljna načela človečnosti.

Države podpisnice so dolžne zagotoviti, da bodo njihovi državljani spoštovali določila ženevskih konvencij. Same konvencije pa prepovedujejo, da bi se zavarovane osebe odrekle svojim pravicam, ki jim jih le-te dajejo.

" S temi štirimi ženevskimi konvencijami so zajamčene pravice ranjenih in bolnih vojakov in brodolomcev kakor tudi vojnih ujetnikov, internirancev in drugih civilnih oseb. Seveda pa je usoda vojnih žrtev odvisna od tega, ali države, ki so podpisale konvencije, izpolnjujejo svoje obveze, in od prizadevanja humanitarnih organizacij, predvsem pa od javnega mnenja v svetu, ki še kako lahko vpliva na ravnanje z vojnimi žrtvami " (Klanšek, 1976, str. 41).

3.1 ŽENEVSKA KONVENCIJA ZA IZBOLJŠANJE POLOŽAJA RANJENCEV IN BOLNIKOV OBOROŽENIH SIL V VOJNI (12. AVGUST 1949)

Temeljna načela prve ženevske konvencije govorijo o varstvu ranjenih in bolnih pripadnikov oboroženih sil, s katerimi je potrebno ravnati humano in spoštljivo. Konvencija določa enakost obravnavanja, brez diskriminacije glede na spol, raso, narodnost, vero, politično opredelitev ali kako drugo merilo. Še posebej obzirno je potrebno ravnati z ženskami.

Po spopadu morajo vojskujoče se strani storiti vse potrebno, da najdejo, identificirajo vse ranjence in bolnike, ter poiščejo vse mrtve in preprečijo ropanje njihovih trupel. Nobenega trupla se ne sme pokopati, upepeliti ali potopiti, dokler ni pravilno identificirano in ni ugotovljena smrt. Čimprej je potrebno zabeležiti vse podatke, ki so potrebni za ugotavljanje istovetnosti. Ti podatki so (Dolenc, 1993, str. 36):

- označbo sile, ki ji pripadajo,
- številko armade, polka, osebno ali serijsko številko,

- priimek in ime,
- datum rojstva,
- vse druge podatke, ki so v osebni izkaznici ali na identifikacijski ploščici,
- datum in kraj zajetja ali smrti,
- posebnost v zvezi z ranami, boleznijo ali vzrokom smrti.

Podatke je treba čimprej poslati informacijskemu uradu, ki jih bo poslal pristojni vojaški sili, katere pripadniki so ranjenci, bolniki ali mrtvi.

Vojaška sanitetna služba ne more biti vedno in povsod na razpolago, še posebej kadar gre za veliko število ranjencev in bolnikov, zato se lahko k dobrodelnosti pozove tudi prebivalstvo. Vojaška oblast mora dovoliti prebivalstvu da prostovoljno zbira, prevzema in neguje ranjence in bolnike tudi na zavzetih in okupiranih področjih. Nihče pa za to ne sme biti kaznovan ali kakorkoli obsojen.

Ženevska konvencija za izboljšanje položaja ranjenih in bolnikov v kopenskih vojskah razmeroma podrobno ureja zaščito sanitetnih enot, ustanov, objektov in opreme. V nobenem primeru ne smejo biti cilj napada, pač pa jih morajo strani v spopadu spoštovati in varovati. S svojim delom nadaljujejo tudi, če sovražnik ozemlje zasede, dokler sila, ki jih je zajela, sama ne zagotovi potrebne oskrbe ranjencev in bolnikov. Enako pravilo o spoštovanju in varovanju velja tudi za pripadnike sanitetne službe, kljub temu da so vojaki v sestavi sovražnikovih oboroženih sil. Zajeto osebje se ne šteje za vojne ujetnike, vendar veljajo zanj vse ugodnosti iz ustrezne ženevske konvencije. Osebje se uporabi predvsem za zdravljenje in nego svojih ujetih sonarodnjakov (Jogan, 1997, str. 97-98).

Material sanitetnih enot, zgradbe, njihova skladišča so pod zaščito in se jih ne sme namenoma uničevati. Zaščite so deležna tudi vojaška sanitetna vozila, ki prevažajo ranjence in bolnike ter letala, pri katerih pa velja pogoj, da se glede na čas, višino in smer leta ravna po dogovoru, sklenjenem med vojskujočimi se silami.

Sanitetno osebje nosi razpoznavni znak rdečega križa ali rdečega polmeseca na beli podlagi in osebno izkaznico. Lahko je oboroženo zaradi lastne samoobrambe in zaradi obrambe ranjencev in bolnikov.

V vseh novejših konvencijah s tega področja je predvideno tudi prenehanje nudenja zaščite sanitetnim enotam, ustanovam ipd., in sicer takrat, kadar se te enote uporabijo za dejanja, ki škodujejo sovražniku.

Leta 1977 je bil sprejet prvi dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam, v katerem je večji poudarek dan tudi pogrešanim osebam. Družine imajo pravico, da zvedo za usodo svojih članov, zato 32. člen tega protokola določa naslednje (Dolenc, 1993, str. 154);

- Brž, ko okoliščine to dopuščajo, najpozneje pa po prenehanju aktivnih sovražnosti, mora vsaka stran v spopadu poiskati osebe, za katere je nasprotna stran objavila, da jih pogreša.
- Da olajša zbiranje podatkov iz prejšnjega odstavka za osebe, ki po konvencijah in tem protokolu ne bi uživale ugodnejše obravnave, mora vsaka stran v spopadu:
 - a) zbrati podatke o tistih osebah, ki so bile priprte, prijete ali jim je bila kako drugače vzeta prostost zaradi sovražnosti ali okupacije, kakor tudi o tistih, ki so umrle v zaporu;
 - b) olajšati z vsemi možnimi ukrepi in se po potrebi tudi sama lotiti iskanja ter evidentiranja podatkov o tistih osebah, ki so umrle v drugih okoliščinah zaradi sovražnosti ali okupacije.
- Podatke o osebah, katerih pogrešitev je bila objavljena na podlagi prvega odstavka, in zahteve, ki se nanašajo na te podatke, je treba poslati bodisi neposredno bodisi po sili zaščitnici, centralni poizvedovalni agenciji Mednarodnega komiteja Rdečega križa ali nacionalnim društvom Rdečega Križa.

3.2 ŽENEVSKA KONVENCIJA ZA IZBOLJŠANJE POLOŽAJA RANJENCEV, BOLNIKOV IN BRODOLOMCEV OBOROŽENIH SIL NA MORJU (12. AVGUST 1949)

Temeljna načela I. ženevske konvencije se z II. ženevsko konvencijo uveljavljajo tudi za vojno na morju. Na splošno je druga ženevska konvencija skoraj popolnoma enaka prvi. Specifične določbe II. ženevske konvencije so posledica razlik in situacij pomorske vojne. Ta konvencija uvršča poleg ranjencev in bolnikov v krog zaščitnih oseb tudi brodolomce.

Za zaščitene osebe in njihovo lastnino se uporabljajo ista pravila ob upoštevanju različnih okoliščin, ki prevladujejo na kopnem in morju. Osebe, ki so ranjene, bolne ali pa so doživele brodolom, morajo biti vedno spoštovane in zaščitene v kakršnihkoli okoliščinah.

Vsaka vojna ladja bojujoče se strani lahko zahteva, da se ji predajo ranjenci, bolniki in brodolomci, ki so na vojnih sanitetnih ladjah, vendar samo če so v primernem stanju za premik in da so na vojni ladji zagotovljeni ustrezni pripomočki ter oprema za potrebno zdravljenje. Če pa jih na krov vzame nevtralna ladja, mora biti zagotovljeno, da te osebe ne bodo več sodelovale v vojaških operacijah.

Tudi s to konvencijo morajo vojskujoče se strani po spopadu storiti vse potrebno, da najdejo, identificirajo vse ranjence in bolnike, ter poiščejo vse mrtve in preprečijo

ropanje njihovih trupel. Čimprej so dolžne zabeležiti podatke, ki bi lahko pomagali pri identifikaciji brodolomcev in drugih oseb.

Kot na kopnem, lahko tudi na morju strani v spopadu pozovejo k dobrodelnosti poveljnike nevtralnih trgovskih ladij, jaht ali drugih plovil, da prevzamejo ranjence in brodolomce. Te ladje ali manjša plovna sredstva, kot tudi njihova moštva, so deležna enakega ravnanja in varstva kot prebivalstvo na kopnem (Dolenc, 1993, str. 49 – 53).

Medicinski transport po vodi se izvaja z bolniškimi ladjami ali z drugimi medicinskimi ladjami in plovili. Konvencije in dodatni protokol ščitijo tako vojaške bolnišnične ladje kot tudi bolnišnične ladje nacionalnega Rdečega križa ali drugega priznanega društva za pomoč. Strani v spopadu teh ladij nikoli ne smejo napasti ali jih zajeti, vendar pod pogojem, da so bila njihova imena in opisi sporočeni stranem v spopadu deset dni preden se jih uporabi. Sprti strani pa imata pravico, da se na takšne ladje vkrcata in jih pregledata. Poleg imena in opisa pa mora notifikacija vsebovati tudi bruto registrsko tonažo, dolžino od ladijskega kljuna do krme, število jamborov in dimnikov (Dolenc, 1993, str. 54 – 55).

29. člen te konvencije govori tudi o tem, da se mora vsaki sanitetni ladji v pristanišču, ki je prišlo v roke sovražnika, dovoliti, da pristanišče zapusti.

3.3 ŽENEVSKA KONVENCIJA O RAVNANJU Z VOJNIMI UJETNIKI (12. AVGUST 1949)

Ker bomo vsebino III. ženevske konvencije bolj podrobno spoznali v naslednjem poglavju, bom na tem mestu zapisala le nekaj njenih osnovnih in najbolj nujnih načel.

Tretja ženevska konvencija ureja vprašanje ravnanja z vojnimi ujetniki. V osnovi določa status vojnega ujetnika, bojevnika, ki ga je zajela nasprotna stran. Z vsemi vojnimi ujetniki je potrebno ravnati humano, spoštljivo in enako. Imajo pravico do spoštovanja njihove časti, spoštovati pa je treba tudi njihovo narodnostno, versko, politično in spolno usmerjenost.

Pred vsako obsodbo morajo imeti možnost obrambe.

Sila, ki jih je zajela, jim mora brezplačno zagotoviti hrano, obleko in zdravniško pomoč in nego. Bivalne razmere pa ne smejo biti nič slabše kot tiste, ki jih imajo za lastne sile.

Vojne ujetnike, razen častnikov, je mogoče prisiliti k delu proti skromnemu plačilu, vendar se jih ne sme siliti v dejavnost vojaškega značaja, niti jim nalagati nevarnega, nezdravega ali poniževalnega dela.

Na začetku ujetništva jim je potrebno omogočiti, da o tem obvestijo svoje družinske člane in centralno poizvedovalno agencijo Mednarodnega odbora Rdečega križa.

Po koncu aktivnih sovražnosti je treba vojne ujetnike brez odlašanja izpustiti ali poslati domov.

3.4 ŽENEVSKA KONVENCIJA ZA ZAŠČITO CIVILNIH OSEB MED VOJNO (12. AVGUST 1949)

Šele po strahotnih izkušnjah II. svetovne vojne, je bila leta 1949 sprejeta IV. ženevska konvencija, ki opredeljuje zaščito prebivalstva in civilnih oseb v vojni. Namen konvencije je, da ublaži njihovo trpljenje.

Krog civilnih oseb, ki so zaščitene na podlagi te konvencije, je opredeljen dokaj široko, vendar so jasno opredeljene tudi njegove meje (Jogan, 1997, str. 125);

Konvencija ščiti osebe, ki med spopadom ali okupacijo v katerem koli trenutku in na kateri koli način pridejo pod oblast ene od strani v spopadu ali ene od okupacijskih sil, katerih državljani niso.

Konvencija ne ščiti državljanov države, ki ni podpisnica konvencije. Državljeni nevtralne države, ki se zatečejo na ozemlje ene od vojskujočih se sil, in državljani države, ki je soudeležena v spopadu, ne štejejo med zaščitene osebe, dokler ima država, katere državljani so, redno diplomatsko predstavništvo v državi, v katere rokah so.

Osebe, ki jih ščitijo druge tri ženevske konvencije, ne štejemo med osebe, zaščitene v smislu te konvencije. Splošne določbe o zaščiti civilistov veljajo za celotno prebivalstvo držav v spopadu, brez kakršnega koli razlikovanja, ki bi temeljilo na rasi, narodnosti, veroizpovedi ali političnem prepričanju.

V primeru, da civilne osebe sodelujejo v sovražnostih, postanejo vojaški cilj in izgubijo zaščito, ki jo imajo po tej konvenciji.

Konvencija določa še posebno zaščito za določene, posebej ranljive skupine civilnega prebivalstva (Jogan, 1997, str. 125):

- ranjene, bolne, nemočne civilne osebe, nosečnice;
- otroke, mlajše od petnajst let, ki so zaradi vojne osiroteli ali so ločeni od svojih družin; ti v nobenem primeru ne smejo biti prepuščeni sami sebi. Poskrbeti je treba za njihovo vzgojo in izobraževanje ter jih po možnostih zaupati osebam, ki imajo podobno kulturno tradicijo;
- člane družin, ki jih je vojna razkropila.

Vsaka oseba, ki je prizadeta zaradi oboroženega spopada, ima pravico do temeljnih zagotovil brez vsakršnega razlikovanja. Z njimi je treba ravnati humano in spoštljivo. Zaščititi jih je potrebno pred nasiljem in grožnjami. Še posebej je treba zaščititi ženske, zlasti pred napadom na njihovo čast, pred posilstvom, vsiljeno prostitucijo in drugim nedostojnim ravnanjem.

Posebej so zoper civiliste prepovedana dejanja ogrožanja življenja in izvajanja nasilja, dejanja kolektivnega kaznovanja, zastraševanja, jemanja talcev, dejanja represalij, ropanja ter vsakršne žalitve osebnega dostojanstva.

Civilno prebivalstvo ima pravico, da se po pomoč obrne k sili zaščitnici, na MORK ali Nacionalno društvo Rdečega križa, predstavnikom teh organizacij pa mora biti omogočeno, da jih brez zadrževanja lahko obiskujejo.

Strani v spopadu morajo storiti vse, da ne pride do naključnih izgub na strani civilnega prebivalstva kot tudi na njihovem premoženju, oziroma so dolžne skrbeti za to, da bi bile izgube čim manjše. Za učinkovitejšo zaščito civilnega prebivalstva protokol predpisuje splošno in posebno zaščito civilnih objektov. Le-ti nikakor ne smejo biti predmet napadov ali represalij.

IV. ženevska konvencija v nadaljevanju podrobno opisuje tudi položaj tujcev na sovražnem ozemlju, položaj oseb na okupiranem ozemlju ter celotna pravila o ravnanju z interniranci.

Zaščita civilnega prebivalstva pred učinki vojne se je pojavila ob vseh mednarodnih svetovnih konfliktih kot potreba človeštva. Civilno prebivalstvo pa kljub prizadevanjem ni bilo nikoli dovolj izključeno iz posledic vojnega delovanja. Posebno hude kršitve so se dogajale med drugo svetovno vojno, predvsem zaradi nemške doktrine o superiornosti arijske rase. To je privedlo tudi do največjih zločinov zoper človeštvo v svetovni zgodovini.

4 VOJNI UJETNIKI

Skozi zgodovino se je ravnanje z vojnimi ujetniki stalno spreminjalo, njihova zaščita pa vsekakor ni bila takšna kot je danes. Kljub vsemu pa je vedno vključevala tako vojaške kot tudi humanitarne in etične razloge.

Prvotno je bilo dovoljeno, da se vojne ujetnike pobije, lahko pa so jih zaradi materialnih interesov celo zaslužnili. V 17. stoletju se pojavi možnost njihovega odkupovanja, kar vsekakor ni prineslo neke nove rešitve k izboljšanju njihovega položaja. Pri takšnih pogojih je normalno, da so zavojevalci kovali velike dobičke, predvsem z odkupninami, katerih višina je bila odvisna od čina in položaja vojnega ujetnika. Do bistvenega izboljšanja statusa vojnih ujetnikov pride šele v 19. stoletju, ko se uveljavi splošno prepričanje, da ujetništvo pomeni zgolj sredstvo za preprečitev vojakom, da bi se ponovno vrnili v boj.

Prvič je bilo moderno obravnavanje vojnih ujetnikov poudarjeno v sporazumu med Prusijo in ZDA. Sporazum je narekoval, da je prepovedano držanje ujetnikov v zaporih, njihovo vklepanje ter da morajo biti internirani v zdravih prostorih, z ustrezno prehrano itd. Vsa ta praksa je bila kasneje opredeljena tudi v haškem pravilniku (1899, 1907), kar pa nas privede do sodobnega obravnavanja vojnih ujetnikov v mednarodnih oboroženih spopadih (Jogan, 1997, str. 103).

4.1 STATUS VOJNEGA UJETNIKA

Status vojnih ujetnikov urejajo 4. člen ženevske konvencije o vojnih ujetnikih in 43. ter 44. člen prvega dopolnilnega protokola.

Po konvenciji se za vojne ujetnike štejejo (Dolenc, 1993, str. 63):

- pripadniki oboroženih sil katere od vojskujočih se strani, kakor tudi pripadniki milice in prostovoljnih odredov, ki pripadajo oboroženim silam in ki pridejo pod oblast nasprotnika,
- status vojnega ujetnika uživajo tudi osebe, ki sicer ne pripadajo redni vojski, a so po konvenciji izenačene s pripadniki te vojske. Gre za osebe, ki pripadajo odporniškimi in partizanskimi gibanjem, ki pa morajo izpolnjevati določene pogoje, da to zaščito lahko uživajo. Ti pogoji so (Dolenc, 1993, str. 63):
 - a) da jih vodi oseba, ki je za svoje podrejene odgovorna,
 - b) da imajo določen razpoznavni znak, ki je od daleč opazen,
 - c) da odkrito nosijo orožje,
 - d) da pri vodenju svojih operacij upoštevajo vojaške zakone in običaje.

- status vojnih ujetnikov imajo tudi pripadniki rednih oboroženih sil, ki priznavajo pripadnost vladi ali oblasti, ki je ne priznava sila, ki je zajela vojne ujetnike,
- prebivalci še ne okupiranega nasprotnikovega ozemlja, ki spontano primejo za orožje proti približujočim se vdornim silam, ne da bi imeli čas, da se formirajo v redne oborožene enote, pripravljeni, da odkrito nosijo orožje in spoštujejo vojne zakone,
- civilisti, ki spremljajo oborožene sile, vendar niso neposredno v njihovi sestavi: vojni dopisniki, oskrbovalci zalog, socialni delavci, člani delovnih enot in civilni člani letalske posadke, ki so pooblaščen od vojaških oblasti, da spremljajo oborožene sile in ki imajo identifikacijske izkaznice, ki potrjujejo njihov status,
- in kot zadnja kategorija oseb, ki jim pripada status vojnega ujetnika, so pripadniki posadk " morje in zrak ", vključno s praporščaki, piloti in začetniki za nasprotnikovo trgovsko mornarico ter posadke nasprotnikovega civilnega letalstva za ravnanje s katerimi ni nobenega drugega ugodnejšega postopka po drugih mednarodnih zakonih.

" Če obstaja dvom, ali ujetnik sodi v eno od zgornjih kategorij, je treba z njim ravnati kot z vojnim ujetnikom, dokler njegovega statusa ne določi sodišče, ki se sestane po uredbi za določitev statusa vojnega ujetnika iz leta 1958. Podrobnosti o okoliščinah njegovega zajetja, tudi podrobnosti o tistih, ki so ga zajeli, in tistih, ki so bili zajeti skupaj z njim, morajo biti zapisane in izročene skupaj z ujetnikom. Ujetniki, ki nimajo statusa vojnih ujetnikov, morajo biti izročeni ustrezni civilni oblasti, ko to dovolijo oblasti, ki so ga zajele " (APP – 12).

" V prvem dopolnilnem protokolu k ženevskim konvencijam pa je določeno, da uživa celo udeleženec oboroženega spopada, ki sicer ne zadošča niti najbolj elementarnim pogojem za status bojevnika (da niti ne nosi javno svojega orožja pri napadu ali neposredno pred napadom), status vojnega ujetnika oziroma zaščito, ki je v vseh pogledih enaka zaščiti vojnih ujetnikov (44. člen., tč. 5) " (Jogan, 1997, str. 104).

Pripadniku oboroženih sil, ki je bil ujet med opravljanjem vohunske dejavnosti in ni nosil uniforme, ne pripada status vojnega ujetnika. Saj so vohuni tako kot najemniki (plačanci) nezakoniti bojevniki, ki se jih obravnava kot zločince in kriminalce. Temu primerne so tudi kazni za njihova dejanja in ravnanja, ki so lahko dolgoletne zaporne kazni ali celo smrtne kazni.

4.2 ODGOVORNOST IN OBVEZNOST DRŽAVE DO VOJNIH UJETNIKOV

Vojni ujetniki so pod oblastjo sovražne države in ne pod oblastjo posameznikov ali enot, ki so jih zajeli. Izhajajoč iz tega, ima država, katere oborožene sile so zajele

vojne ujetnike, polno odgovornost in številne obveznosti za njihovo varnost in oskrbo ter pogoje življenja.

Haaški pravilnik določa, da je z vojnimi ujetniki potrebno ravnati humano in da je vlada, pod katere oblastjo se nahajajo, dolžna zagotoviti njihovo vzdrževanje. " Če pa med vojskujočima se stranema ni bil sklenjen poseben sporazum, se z ujetniki postopa glede hrane, pogojev bivanja in obleke tako kot s pripadniki enot vlade, ki jih je zajela " (Jogan, 1997, str. 104).

Praksa v I. svetovni vojni je pokazala, da odnos držav do vojnih ujetnikov ni dovolj jasno in celovito opredeljen. To so skušali nekako nadoknaditi z ženevsko konvencijo leta 1929. Vendar pa so bile določbe o obveznosti držav do ujetnikov v II. svetovni vojni dejansko upoštevane še manj kot v prvi. Ugotovilo se je, da status ujetnikov in odgovornosti držav, ki so jih zajele, v določbah MVP še vedno ni bil ustrezno urejen. Posledica tega je bila izredna številčnost vojnih ujetnikov. Med in po prvi svetovni vojni je bilo med ujetniki približno 4,5 milijona Nemcev, 7,8 milijona vojakov Rdeče armade, 1,8 milijona Francozov, idr.

Pojavljala sta se predvsem dva pomembna razloga za takšno stanje. Prvi se je nanašal na to, da je Nemčija zavračala priznavanje statusa bojnikov in vojnih ujetnikov partizanom in drugim pripadnikom odporiških gibanj, čeprav so ti povečini izpolnjevali pglavitne pogoje, določene s haaškim pravilnikom. Drugi razlog pa se je nanašal na medsebojno nemško-sovjetsko zavračanje priznavanja statusa vojnih ujetnikov glede na to, da Sovjetska zveza ni bila podpisnica ženevske konvencije iz leta 1929. Kljub temu pa bi državi morali spoštovati določila haaškega pravilnika, ki jih kasnejša konvencija zgolj dopolnjuje (Jogan, 1997, str. 104 -105).

Tako grozovite izkušnje so privedle do tega, da se je v povojnih konvencijah , leta 1949, dotedanje rešitve, ne le dopolnilo temveč opredelilo povsem na novo.

Danes je tako v 12. členu konvencije zapisano, da ne glede na to, da lahko odgovornost nosijo tudi posamezniki, je za ravnanje z ujetniki odgovorna sila, ki jih je zajela. Ta jih lahko preda le sili, ki je podpisnica konvencije, in to šele, ko se je prepričala o njeni pripravljenosti in sposobnosti za izpolnjevanje določb te konvencije (Dolenc, 1993, str. 65).

Država ima z zaščito vojnih ujetnikov ogromno odgovornost, ob čemer bi vsako nepravilno ravnanje pomenilo resno kršitev določb konvencije (Dolenc, 1993, str. 65 – 66):

- Z ujetniki je potrebno v vsakem trenutku ravnati humano. Prepovedano jih je fizično pohabiti ali jih uporabljati za kakršne koli biomedicinske poskuse, ki niso upravičeni in ujetniku v korist.

- Vojne ujetnike je potrebno v vsakem primeru zaščititi, zlasti pred nasiljem, zastraševanjem, žalitvami in radovednostjo javnosti.
- Povračilni ukrepi proti vojnim ujetnikom so prepovedani.
- Vojni ujetniki imajo pravico do osebne nedotakljivosti in osebnega dostojanstva.
- Vsi vojni ujetniki obdržijo svoje državljanske pravice ves čas ujetništva, omejene so le do stopnje, kot jih zahteva ujetništvo.
- Z ujetniki se ravna enako, ne glede na raso, vero, politično prepričanje.
- Evakuacija vojnih ujetnikov mora biti izvedena na human način oziroma enako kot za ljudi vlade, ki jih je zajela. Zagotovljena mora biti hrana, voda in zdravniška oskrba, taborišča pa morajo biti dovolj oddaljena od fronte, da ujetniki niso ogroženi.
- Po koncu sovražnosti je treba vojne ujetnike osvoboditi in repatriirati.

4.3 ZAČETEK UJETNIŠTVA

O začetku vojnega ujetništva lahko govorimo od tistega trenutka dalje, ko vojak ene izmed vojskujočih se sil ali druga oseba preide v roke nasprotnikovih sil in postane vojni ujetnik. Vojni ujetnik postane ne glede na to, ali se preda sam ali pa je do zajetja prišlo, ker zaradi ranitve, bolezni, brodoloma, izgube orožja, idr. nima več sposobnosti za bojevanje.

Ob zajetju se mora vojnim ujetnikom pustiti vse osebno imetje, kot so denar, pisma, osebni predmeti in drugo. Odvzame se mu lahko le orožje in ostala oprema, ki bi lahko služila kot orožje, ter vojaški papirji, ki bi imeli kakršno koli obveščevalno vrednost. Obvezno pa mora ujetnik obdržati predmete, ki so pomembni z vidika njegove osebne zaščite (čelada, plinska maska in drugi predmeti namenjeni osebni zaščiti). Denar in drugi vrednostni papirji se lahko ujetnikom odvzamejo le z namenom, da se varneje shranijo, ob tem pa je potrebno vse to zabeležiti in ujetnikom izdati potrdila o odvzetju denarja in točnem znesku, ki ga je ob koncu ujetništva potrebno vrniti.

Sprva je moral vojni ujetnik po določilih haaškega pravilnika ob zaslišanju povedati samo svoje pravo ime in čin. S kasnejšo ženevsko konvencijo pa se je obseg podatkov razširil. " Vsak vojni ujetnik je med izpraševanjem dolžan povedati le svoj priimek, ime, čin, datum rojstva, številko armade, polka, osebno ali serijsko številko, oziroma temu primerne podatke. Če namerno prekrši to pravilo, se mu lahko omejijo ugodnosti, ki mu po činu in položaju pripadajo " (Jogan, 1997, str. 108).

Zasliševanje mora potekati v jeziku, ki ga ujetnik razume, vendar se informacij ne sme izsiljevati s fizičnim ali psihičnim mučenjem. Če ujetnik zaradi zdravstvenega stanja ni zmožen odgovarjati, ga je potrebno izročiti medicinskemu osebju.

Vsak ujetnik mora imeti pri sebi ves čas identifikacijski dokument. Če tega nima, mu ga zagotovi vlada, ki ga je zajela. Ta dokument mora ujetnik na zahtevo pokazati, v nobenem primeru pa mu ne sme biti odvzet.

Na podlagi vseh pridobljenih podatkov, je potrebno sestaviti seznam ujetnikov, najkasneje teden dni po prihodu v taborišče pa mora vojni ujetnik agenciji za vojne ujetnike in svoji družini poslati dopisnico, s katero jih obvesti o svojem ujetništvu, naslovu in zdravstvenem stanju.

4.4 INTERNIRANJE VOJNIH UJETNIKOV

Poleg fizičnih pogojev internacije je v konvenciji veliko členov, ki so posvečeni tako moralnim kot psihološkim pogojem.

Po določilih ženevske konvencije so vojni ujetniki lahko internirani v mestu, trdnjavi, taborišču ali v drugih prostorih z obvezo, da se ne oddaljujejo preko določenih meja. Ne smejo biti zaprti, razen kadar gre za nujen varnostni ukrep in samo dokler trajajo okoliščine, ki ta ukrep zahtevajo.

Internira se jih lahko samo v pritlična poslopja, kjer so zagotovljeni ustrezni zdravstveni in higienski pogoji. V kazenske zavode se jih sme zapreti samo, če je to v njihovo korist (Dolenc, 1993, str. 67).

III. ženevska konvencija posebej skrbno opredeljuje naseljevanje ujetnikov v taborišča. Izbira kraja, kjer bo postavljeno taborišče, ne sme biti prepuščena naključju. Ustrezno mora biti oddaljeno od cone bojevanja in nikakor ne sme biti med ali v vojaških objektih. Ta taborišča morajo izpolnjevati vsaj minimalne higienske in zdravstvene pogoje, z ustreznim gretjem in zračenjem ter opremo, kot je to zagotovljeno za pripadnike domače vojske. Zagotovljena morajo biti na celini v zidanih objektih, lahko pa tudi v šotorih. Taborišča morajo biti primerno označena, da so dobro vidna tudi iz zraka, v njih pa morajo biti zagotovljena zaklonišča za zaščito v primeru različnih napadov.

Vojne ujetnike mora država, ki jih je zajela, v taborišča naseliti glede na narodnost, jezik, običaje, nikakor pa jih ne sme ločiti od sojetnikov, pripadnikov iste oborožene sile, če sami v to ne privolijo. Ujetnike, ki so vajeni drugačne klime, pa je potrebno po možnosti preseliti v kraje, ki jim ustrezajo (Jogan, 1997, str. 110 – 111).

V taboriščih, kjer so zajeti moški in ženske, morajo biti zagotovljene ločene spalnice.

Vojnim ujetnikom mora biti zagotovljena zadostna količina hrane, vode, imeti pa morajo tudi možnost, da sodelujejo pri pripravljanju obrokov, se pravi, da so lahko zaposleni v kuhinji. Poleg hrane in vode, jim je država, ki jih je zajela, dolžna zagotoviti tudi ustrezne količine podnebnju primerne obleke, perilo in obutev.

V taboriščih naj bi bile kantine, v katerih smejo vojni ujetniki kupovati živila, tobak ter druge predmete, ki jih potrebujejo.

Silo, ki je vojne ujetnike zajela, obvezuje temeljno načelo, da brezplačno vzdržuje in zagotavlja zdravstveno oskrbo, ki jo zahteva njihovo zdravstveno stanje.

Vojni ujetniki so popolnoma svobodni pri opravljanju verskih dolžnosti. Prisostvovati smejo verskim obredom v za to zagotovljenih ustreznih prostorih, ob upoštevanju obstoječih disciplinskih meril. Duhovniki, ki so prišli v roke sovražni sili, smejo služiti ujetnikom in neovirano opravljati svoje poslanstvo.

V taboriščih je potrebno spodbujati intelektualno, vzgojno in rekreacijsko dejavnost ujetnikov. Omogočiti je potrebno športna tekmovanja in jim nuditi potrebno opremo in prostore.

Ob zajetju je obveznost države, da vojnim ujetnikom zagotovi, v jeziku, ki ga razumejo, izvod ženevske konvencije kot tudi ostalih predpisov in ukazov, ki jih zadevajo (Dolenc, 1993, str. 68 – 72).

4.5 DELO VOJNIH UJETNIKOV

Država lahko uporabi vojne ujetnike za delo, v skladu z njihovim činom in sposobnostmi.

Vojni ujetniki ne smejo delati prekomerno, opravljati ne smejo nezdrava in nevarna dela in ne dela v zvezi z vojnimi operacijami. Delajo lahko le zdravi ujetniki. Vojaki delajo, podčastniki nadzirajo, častniki pa se v delo vključujejo po lastni želji.

Država mora zagotoviti ustrezne delovne pogoje in plačo za delo vojnih ujetnikov.

Poleg del, povezanih z upravljanjem taborišča, napeljavo in vzdrževanjem, se sme ujetnike zadolžiti le za dela, ki sodijo v naslednje dejavnosti (Dolenc, 1993, str. 73):

- kmetijstvo,
- predelava surovin ali industrijska proizvodnja, javna dela in gradnje, ki niso vojaškega pomena,
- prevoz, natovarjanje in raztovarjanje materiala, ki ni vojaške narave in ni namenjen za vojsko,
- trgovske in umetniške dejavnosti ter obrt,
- gospodinjska dela,

- javne službe, ki niso vojaškega pomena.

Država je dolžna zagotoviti, da so delavci pri delu zaščiteni in varni, ter da jih za delo primerno usposobi.

Plačilo za vojne ujetnike je po tarifi, ki velja tudi za domače vojake ali v sorazmerju z narejenim delom, vendar ne manj kot ¼ CHF dnevno.

Ujetniki so plačani tudi za delo v upravi taborišča in sicer iz dobička v kantini ali neposredno iz sredstev vlade, ki jih zajame.

Poleg tega ima vojni ujetnik tudi pravico do denarnih pošiljk.

Zaslужek vojnih ujetnikov se porabi za izboljšanje njihovega standarda bivanja, za vzdrževanje, presežek pa se jim izplača ob osvoboditvi.

Sila, ki je zajela vojne ujetnike, jim izplačuje mesečno plačo. Ta se določi z zamenjavo spodaj navedenih vsot v valuto sile, ki je ujetnike zajela (Jogan, 1997, str. 113):

- I. kategorija: ujetniki s činom, nižjim od vodnika – 8 CHF,
- II. kategorija: vodniki, podčastniki in ujetniki z enakovrednim činom – 12 CHF,
- III. kategorija: častniki do čina stotnika in ujetniki z enakovrednim činom – 50 CHF,
- IV. kategorija: majorji, podpolkovniki, polkovniki in ujetniki z enakovrednim činom – 60 CHF,
- V. kategorija: generali ali ujetniki z enakovrednim činom – 75 CHF.

Delavnik vojnih ujetnikov ne sme presegati delavnika civilnih delavcev. Med delom imajo pravico do enournega počitka ter do vsakotedskega neprekinjenega štiriindvajseturnega odmora.

Delovna sposobnost vojnih ujetnikov se preverja z zdravniškimi pregledi najmanj enkrat na mesec.

4.6 STIKI VOJNIH UJETNIKOV Z ZUNANJIM SVETOM

V tem poglavju ženevska konvencija določa, da imajo vojni ujetniki pravico do pošiljanja in prejemanja pisem, dopisnic, poleg tega pa lahko prejmejo tudi hrano, obleko, knjige, pakete z zdravili, denarne nakaznice, študijske potrebščine, glasbene instrumente, športne potrebščine idr.

Ujetniki lahko prejemajo neomejeno število pisem oziroma dopisnic. V primeru omejitve pa tega nikakor ni mogoče zmanjšati pod dve pismi in štiri dopisnice mesečno. Pisma in dopisnice vojnih ujetnikov je treba odposlati čim hitreje in se jih iz disciplinskih razlogov ne sme zadrževati. Nekaterim, ki izpolnjujejo dodatne pogoje, pa mora biti omogočeno celo pošiljanje telegramov. Pri navadni pošti, poštah

pristojbin za vojne ujetnike ni, v primeru telegrama pa se ti stroški pokrijejo z denarjem ujetnikov.

Vojnim ujetnikom je dovoljeno dopisovanje v materinem jeziku, v nekaterih primerih pa tudi v drugih jezikih. Cenzura pisemskih pošilk se mora opraviti v najkrajšem možnem času, pregled pošilk pa se ne sme opravljati v pogojih, ki bi dopuščali, da bi se dobrine v njih pokvarile. Pregled se mora opraviti v prisotnosti naslovnika (Dolenc, 1993, str. 77 – 79).

4.7 STIKI VOJNIH UJETNIKOV S PREDSTAVNIKI OBLASTI

4.7.1 Predstavniki vojnih ujetnikov

" Vojni ujetniki imajo pravico pritožbe glede ujetniškega režima na vojaške oblasti, pod katerih oblastjo so, prav tako pa se v zvezi s tem lahko obračajo tudi na predstavnike sil zaščitnic " (Jogan, 1997, str. 114).

Ženevska konvencija daje ujetnikom pravico do svojega predstavnika, ki je po navadi najvišji častnik. V taborišču, kjer častnikov ni, ujetniki svojega predstavnika izberejo svobodno in s tajnim glasovanjem vsakih šest mesecev.

Naloga predstavnika je predvsem podajati pritožbe, urejati odnose med ujetniki, usklajevati delitev pomoči in samopomoči, hkrati pa so tudi predstavniki ujetnikov pred višjimi organi države, ki jih je zajela, ali organi držav zaščitnic idr. Ravno zaradi tega, mora vsakega novega predstavnika vojnih ujetnikov potrditi tudi sila, ki jih je zajela.

Predstavnik mora biti iste narodnosti kot ujetniki in mora govoriti isti jezik. Ne sme se mu nalagati drugih del in nikakor ne odgovarja za prestopke drugih ujetnikov (Dolenc, 1993, str. 80 – 81).

4.7.2 Disciplinski ukrepi in sodni postopki

Vojni ujetniki so podrejeni zakonom, uredbam in splošnim ukazom, ki veljajo v državi, katere sila jih je zajela, le-ta pa je pooblaščen, da v primeru kršitev teh aktov proti njim uvede sodne in disciplinske ukrepe.

Ženevska konvencija iz leta 1929 določa, da se ujetnike lahko kaznuje le s kaznijo, ki je za isto dejanje predvidena tudi za domačo vojsko.

Prepovedana je vsaka telesna kazen, zapiranje v prostore brez dnevne svetlobe, prepovedane so kolektivne kazni za individualne prestopke ter druge okrutnosti. Uporaba orožja zoper vojne ujetnike je dovoljena le v skrajni sili in še to po opozorilu, primernem okoliščinam.

Disciplinski prestopki in ukrepi

Dejanja, ki pomenijo disciplinski prestopki, zlasti pa poskus pobega, se obravnavajo brez odlaganja.

Pobegle ujetnike, ki jih ujamejo, se lahko kaznuje samo z disciplinskimi kaznimi. Tistih, ki jim je pobeg uspel in jih ponovno zajamejo, pa ni mogoče kaznovati za prejšnji pobeg, lahko pa se jih podvrže posebnemu nadzornemu režimu.

Najstrožja disciplinska kazen je zaporna kazen, ki pa se ne sme prestajati v kazenskih zavodih. Ne glede na težo in število disciplinskih prestopkov le-ta ne sme biti daljša od 30 dni.

Disciplinske kazni sme izrekat le častnik, poveljnik taborišča ali odgovorni častnik, ki mu je poveljnik prepustil pooblastila, saj imata edina oblast nad disciplino v taborišču.

Preden se vojnemu ujetniku izreče disciplinska kazen, ga je potrebno natančno obvestiti o podrobnostih kršitve. Pojasniti sme svoje ravnanje, se zagovarjati ter zahtevati zaslišanje prič in, če je potrebno, sme zahtevati usposobljenega prevajalca.

V času prestajanja disciplinske kazni je ujetnikom dovoljeno branje in pisanje ter dopisovanje, prepove se jim lahko le prejemanje paketov.

Disciplinske kazni, ki jih država sme uporabiti pri vojnih ujetnikih, so naslednje (Jogan, 1997, str. 116):

1. denarna kazen do 50 % vsote, ki jo ujetnik dobi kot plačo ali nadomestilo za delo, za čas, ki ne sme biti daljši od 30 dni,
2. prekinitev ugodnosti, ki so jim bile odobrene poleg teh, ki jim jih zagotavlja konvencija,
3. naporno delo, ki pa ne sme presegati dveh ur na dan (razen za častnike),
4. zapor.

Disciplinske kazni ne smejo biti nehumane, surove ali nevarne za ujetnikovo zdravje.

Sodni postopki

" Kadar koli začne sila, ki je zajela vojne ujetnike, sodni postopek proti vojnemu ujetniku, mora o tem čimprej obvestiti silo zaščitnico in to vsaj tri tedne pred začetkom postopka " (Dolenc, 1993, str. 85). Obvestilo je potrebno poslati tudi njegovemu predstavniku.

Ujetniku mora biti dovoljena obramba, kar pomeni, da se mu mora pravočasno in v jeziku, ki ga razume, predstaviti obtožnico, da se lahko nanjo ustrezno pripravi. Če si ujetnik ne izbere zagovornika, mu ga priskrbi sila zaščitnica, ki mora za to imeti

najmanj teden dni časa. Če se to ne zgodi, potem ujetniku zagovornika po uradni dolžnosti zagotovi sila, ki ga je zajela.

Vojnemu ujetniku sme soditi le vojaško sodišče, izjemoma tudi civilno ob ustrezni pooblastitvi. Vendar pa mu katero koli sodišče lahko izreče le kazni, ki so za enaka dejanja predvidene tudi za pripadnike domačih oboroženih sil.

Sodno preiskavo je treba voditi hitro, kolikor dovoljujejo okoliščine. Pripor v nobenem primeru ne sme trajati več kot tri mesece.

O vsaki sodbi, izrečeni vojnemu ujetniku, je potrebno takoj obvestiti silo zaščitnico.

Če je bila vojnemu ujetniku izrečena smrtna kazen, se sodba ne sme izvršiti prej kot šest mesecev po dnevu, ko je bilo na naslov sile zaščitnice poslano izčrpno poročilo. Vojni ujetniki prestajajo izrečene kazni na podlagi pravnomočne sodbe v istih zavodih in v enakih pogojih, kot pripadniki domačih oboroženih sil.

Z ujetniki, ki so prestali tako sodne kot disciplinske kazni, je po preteku kazni potrebno ravnati enako kot z ostalimi ujetniki.

4.8 KONEC UJETNIŠTVA

Vojno ujetništvo se lahko konča na več različnih načinov (Jogan, 1997, str. 118 – 122) :

- z repatriacijo ranjenih in bolnih vojnih ujetnikov,
- z repatriacijo vojnih ujetnikov, ki so že dolgo v ujetništvu,
- izmenjava vojnih ujetnikov,
- uspešen pobeg vojnih ujetnikov,
- osvoboditev vojnih ujetnikov na dano besedo,
- osvoboditev vojnih ujetnikov zaradi izrednih okoliščin,
- smrt vojnih ujetnikov ter
- repatriacija vojnih ujetnikov ob koncu spopada.

Repatriacija ranjenih in bolnih vojnih ujetnikov

Z poveljno ženevsko konvencijo je določeno, da se mora hudo ranjene in bolne vojne ujetnike vrniti v domačo državo. Repatriirati je potrebno naslednje osebe (Jogan, 1997, str. 118):

- nezdravljive ranjence in bolnike, katerih duševna ali telesna sposobnost je očitno hudo prizadeta,
- ranjenci in bolniki, ki po zdravniški presoji ne morejo ozdraveti v enem letu, njihovo stanje pa zahteva zdravljenje, in katerih duševna in telesna sposobnost sta hudo prizadeti,

- ozdravljeni ranjenci in bolniki, katerih umska ali telesna sposobnost je očitno hudo in trajno zmanjšana.

V nevtralni deželi se lahko nastani naslednje osebe (Jogan, 1997, str. 118):

- ranjene in bolne, pri katerih se lahko pričakuje ozdravljenje v enem letu od dneva poškodbe ali od začetka bolezni, če bi zdravljenje v nevtralni deželi povečalo možnosti zanesljivejše in hitrejšje ozdravitve,
- vojne ujetnike, katerih duševno in telesno zdravje je po mnenju zdravnikov zaradi neprekinjenega ujetništva hudo prizadeto in bi nastanitev v nevtralni deželi lahko odpravila vzroke njihovega stanja.

Nobenega vojnega ujetnika, ki je bil kaznovan z disciplinsko kaznijo in ki te kazni še ni prestal, izpolnjuje pa pogoje za repatriacijo, se zaradi tega ne sme zadržati.

Za dosledno izvajanje tovrstnih določb konvencije, se ob izbruhu sovražnosti ustanovijo mešane komisije, ki so kasneje odgovorne za pregled in repatriiranje ranjenih in bolnih vojnih ujetnikov.

Repatriacija vojnih ujetnikov, ki so že dolgo v ujetništvu

O tovrstni repatriaciji, ki predstavlja zgolj možnost, se lahko strani v sporadu posebej dogovorita. Konvencija iz leta 1929 pravi, da vojskujoče se strani iz razlogov človečnosti lahko sklenejo sporazume o neposredni repatriaciji zdravih ujetnikov, ki so v ujetništvu že zelo dolgo časa. Ob izvršitvi takšne repatriacije, pa nihče izmed repatriiranih ujetnikov kasneje ne sme biti uporabljen za aktivno vojaško službo.

Izmenjava vojnih ujetnikov

To je ena izmed najbolj znanih in najbolj pogosto uporabljenih oblik, s katero se vojno ujetništvo konča.

Pojavljali so se različni načini izmenjave. Najpogostejša izmed načinov izmenjave sta izmenjava po načelu "vsi za vse", kjer se izmenjajo vsi ujetniki, ne glede na število in rang, ali pa izmenjava po načelu proporcionalnosti, kjer se izmenja določeno število ujetnikov ene strani za enako število ujetnikov druge strani.

Uspešen pobeg vojnih ujetnikov

To, dokaj pogosto obliko konca ujetništva, podrobno urejajo mednarodna in nacionalna pravila vojnega in vojaškega prava.

Stran, ki je ujetnike zajela, gleda na pobeg negativno, medtem ko so občutki na drugi strani, ko se ujetnik vrne nazaj k svoji enoti, zelo mešani.

Ženevska konvencija iz leta 1949 najprej opredeljuje uspešen pobeg, do katerega pride, če se vojni ujetnik (Jogan, 1997, str. 120):

- spet pridruži oboroženim silam, ki jim pripada, ali oboroženim silam zavezniške države,
- zapusti ozemlje, ki je pod oblastjo sile, ki je zajela vojne ujetnike, ali ozemlje neke njene zaveznice,
- dospe na ladjo, ki nosi zastavo sile, ki ji pripada, ali zavezniške sile, in je v teritorialnih vodah sile, ki je zajela vojne ujetnike in ni pod kontrolo imenovane sile.

Vojni ujetniki, ki so uspeli pobegniti in so bili kasneje ponovno ujeti, zaradi prvega pobega ne smejo biti kaznovani. Tisti ujetniki, ki jim ne uspe pobegniti, pa so lahko kaznovani le disciplinsko. Disciplinsko se kaznuje tudi tiste ujetnike, ki so pri pobegu ali poskusu pobega kakor koli sodelovali.

Osvoboditev vojnih ujetnikov na dano besedo

Osvoboditev vojnih ujetnikov na dano besedo je ena izmed najbolj nedorečenih oblik konca ujetništva, saj se v tej točki povezuje in prepleta interes in odgovornost ujetnika in države, ki ji pripada.

Osvoboditev ujetnikov na dano besedo je opredeljena v haaškem pravilniku, v skoraj nespremenjeni obliki pa jo vključujejo tudi vsi kasnejši dokumenti MVP o vojnih ujetnikih.

" Vojni ujetniki se lahko osvobodijo na dano besedo, če jim to dovoljujejo zakoni njihove države: v takem primeru so dolžni to obvezo dosledno izpolnjevati, pod jamstvom svoje osebne časti, tako nasproti lastni vladi, kot nasproti vladi, ki jih je zajela. V takem primeru je njihova vlada dolžna, da niti ne zahteva niti ne sprejme od njih delovanja, ki bi bilo v nasprotju z dano besedo " (Jogan, 1997, str. 120).

" Logična posledica te dvojne vezanosti je, da vsak vojni ujetnik, osvobojen na dano besedo in ponovno ujet v boju zoper vlado, ki se ji je na svojo čast zavezal, ali zoper njene zaveznike, izgubi pravico, da se z njim postopa kot z vojnim ujetnikom in se zato lahko postavi pred sodišče " (Jogan, 1997, str. 120).

Povojna ženevska konvencija s tem vprašanjem opravi bolj mimogrede, v enem od členov, ki urejajo interniranje vojnih ujetnikov.

Osvoboditev vojnih ujetnikov zaradi izrednih okoliščin

" V prvem dopolnilnem protokolu k ženevskim konvencijam (1977) je določeno, da je treba v primeru, kadar osebe, ki imajo pravico do zaščite kot vojni ujetniki, padejo v roke nasprotne strani ob nenavadnih okoliščinah bitke, zaradi katerih je onemogočena njihova evakuacija, te izpustiti na prostost in storiti vse praktično možne varnostne ukrepe, da bo zagotovljena njihova varnost " (Jogan, 1997, str. 121).

Smrt vojnih ujetnikov

Vprašanja, povezana z oporoko, smrtjo in pokopom vojnih ujetnikov, bolj razčlenjeno ureja poveljna ženevska konvencija.

Potrdila o smrti ali sezname vseh vojnih ujetnikov, ki so umrli v ujetništvu, je treba v najkrajšem času poslati informacijskemu uradu vojnih ujetnikov. Njihove oporoke morajo biti sestavljene tako, da ustrezajo pogojem za pravno veljavnost v deželi njihovega porekla.

Zaradi ugotovitve vzroka smrti je pred pokopom ali upepelitvijo potrebno opraviti zdravniški pregled trupla. Oblast, ki je ujetnike zajela, mora zagotoviti, da bodo pokopani dostojno, njihovi grobovi spoštovani, redno vzdrževani in tako obeleženi, da jih bo mogoče vedno prepoznati. Vsi podatki, ki se nanašajo na pokope in grobove, se morajo beležiti, registrirati, sezname grobov pa je potrebno dostaviti tudi sili, ki so ji ujetniki pripadali.

Trupla se smejo upepeliti, če to nalaga veroizpoved umrlega, na njegovo željo ali kadar je to nujno potrebno iz nujnih higienskih razlogov.

Vsako smrt ali poškodbo ujetnika, ki ni takoj jasna ali razjasnjena, mora sila, ki jih je zajela, takoj preiskati.

Repatriacija vojnih ujetnikov ob koncu spopada

S koncem oboroženih spopadov preneha veljati tudi pravna podlaga za nadaljnje zadrževanje vojnih ujetnikov.

Haaški pravilnik o tej obliki osvoboditve ujetnikov sploh ne govori. O tem bolj natančno in razčlenjeno govorita šele ženevska konvencija iz leta 1929 in kasnejša poveljna konvencija.

Repatriacijo je potrebno izpeljati takoj po prekinitvi aktivnih sovražnosti, s tem nastale stroške pa je potrebno pravično razdeliti med silo, ki je ujetnike zajela, in med silo, ki ji pripadajo.

Pri repatriaciji se mora vojnim ujetnikom vrniti vse vrednostne stvari, ki so jim bile na začetku ali med ujetništvom odvzete. S seboj lahko vzamejo tudi vse osebne stvari, pošto, pakete, idr., ki so si jih nabrali v času ujetništva, vse ostale stvari se mu povrnejo kasneje, ko sili o tem skleneta medsebojni sporazum.

Ujetnike, ki so v kazenski preiskavi zaradi kaznivega dejanja ali ujetnike, ki že in še prestajajo kazen za takšno dejanje, se sme zadržati do konca postopka oziroma do konca prestajanja kazni.

5 POSTOPKI TER DELO Z VOJNIMI UJETNIKI

5.1 TEMELJNI POSTOPKI Z VOJNIMI UJETNIKI

Ravnanja z vojnimi ujetniki bi lahko razdelili na tri temeljne postopke (faze). Vsaka izmed faz pa nadalje vsebuje različne postopke (interni vir, STANAG 2044):

1. faza – *ZAJETJE*

Enota, ki zajame VU, mora vedno, če to dopuščajo razmere, storiti naslednje:

- a) Takoj razorožiti VU in jim odvzeti vse vojaške dokumente in opremo, razen oblačil, identifikacijskih dokumentov in zaščitne opreme (GC3, čl.1). V fazi zajetja je pomembno tudi to, da se izpolnijo in pošljejo v nadaljnjo obdelavo vsa potrebna poročila o zajetju, da se VU etiketira, ter da se vsi odvzeti dokumenti, oprema, karte itd premestijo na naslednjo lokacijo skupaj z VU.
- b) V mejah , ki jih dopušča taktična situacija, je potrebno VU ločiti po: činu, rodu, spolu, narodnosti, političnem prepričanju, dezerterje, civiliste na način, ki ne krši določil 16. člena GC3.
- c) VU je potrebno ločiti od prebežnikov in političnih beguncev, kadar je pač to mogoče. Enota za zaslišanje jih mora čim prej zaslišati ter oceniti njihovo obveščevalno vrednost in na podlagi pridobljenih informacij določiti nadaljnje postopke in njihovo premeščanje.
- d) Tudi osebe, katere trdijo, da so agenti zavezniških oboroženih sil, je potrebno ločiti od VU. O njihovem zajetju se v najkrajšem možnem času obvesti obveščevalne organe.
- e) O zajetih pripadnikih mornarice in letalskih sil je potrebno obvestiti obveščevalne organe, ki v najkrajšem možnem času uredijo njihovo zaslišanje s strani lastnih pripadnikov mornarice oz. letalstva.
- f) Med VU je potrebno preprečiti pogovarjanje in druženje saj to lahko negativno vpliva na nadaljnje postopke in zbiranje informacij, ves čas pa je z njimi potrebno ravnati humano.
- g) VU se kar najhitreje premesti na najbližje zbirno mesto oz. območje pridržanja.

2. faza – *EVAKUACIJA IN PRIDRŽANJE*

Če naloge iz prve faze niso bile izvršene v celoti na mestu zajetja, se to stori na zbirnem mestu. Poleg tega pa se, kjer je to mogoče, opravijo še naslednji postopki:

- a) VU se seznanijo z njihovimi pravicami v skladu z GC3,
- b) VU se izda internacijsko serijsko številko,
- c) vzpostavi se evidenčna kartica VU.

3. faza – *TABORIŠČE ZA VOJNE UJETNIKE*

V primeru, da predpisani postopki v predhodnih fazah niso bili izvedeni, jih v najkrajšem možnem času izvede upravljalec taborišča. VU se lahko premešča iz enote v enoto. Pri tem pa mora za njihovo prehrano, zdravstveno oskrbo, nadzor nad njimi in njihovo varnostjo ves čas skrbeti enota, v kateri se VU tisti trenutek nahajajo.

5.2 ZBIRNO MESTO (COLL)

Zbirna točka (Collecting point; v nadaljnjem besedilu COLL) za vojne ujetnike je prvostopenjsko območje v postopku ravnanja z vojnimi ujetniki. To je začasno mesto, kjer si vojni ujetniki opomorejo po zajetju, preden so umaknjeni z območja bojevanja v naše zaledje oz. do taborišča za vojne ujetnike. Na COLL-u se zbirajo vsi vojni ujetniki, ki so bili ujeti kjer koli na bojišču, kot tudi tisti, ki so se predali. Ker stroge meje za čas, ko naj vojni ujetniki ostanejo v zbirališču ni mogoče določiti, naj bi bil cilj, da se morajo premakniti iz njega v 24-ih urah po njihovem prihodu.

Vojaška policija prevzame vojne ujetnike od enot, ki so jih zajele, čim bližje bojišču z namenom, da bojne enote ne zapuščajo bojišča. Vojaška policija vzpostavlja COLL na nivoju divizije. V primeru potrebe pa se COLL postavlja tudi za manjše enote oz. kjer koli in kadar koli je to potrebno. Na COLL-u je potrebno zagotoviti uspešno varovanje in procesiranje vojnih ujetnikov. V primeru, da so le-ti ranjeni ali bolni, pa je o tem potrebno obvestiti najbližjo zdravstveno enoto.

Navodila za podrobno konstrukcijo za več zbirališč za vojne ujetnike, ki bi ustrezala vsakemu operativnemu in okoljskemu scenariju, ni mogoče postaviti. Prav tako ni mogoče sestaviti podrobnega seznama opreme za konstrukcijo in pohištvo zbirne točke, ki bi ustrezal vsakemu pogoju. Enote, ki postavljajo COLL, morajo biti sposobne postaviti, po potrebi razširiti in se hitro premakniti iz ene lokacije na drugo, pri tem pa morajo biti čimbolj neopazne zaradi možnega delovanja nasprotnikovih sil. COLL-i so ponavadi v naprej določeni v nekem rajonu, natančne lokacije pa se določijo kasneje v rajonu samem. Pogosto so postavljeni v bližini našega zaledja, v bližini glavne oskrbovalne poti, kajti takšna postavitvev omogoča lažjo oskrbo COLL-a z vodo, hrano, MTS ipd. in pospešuje evakuacijo (interni vir, 2005, str. 7-9).

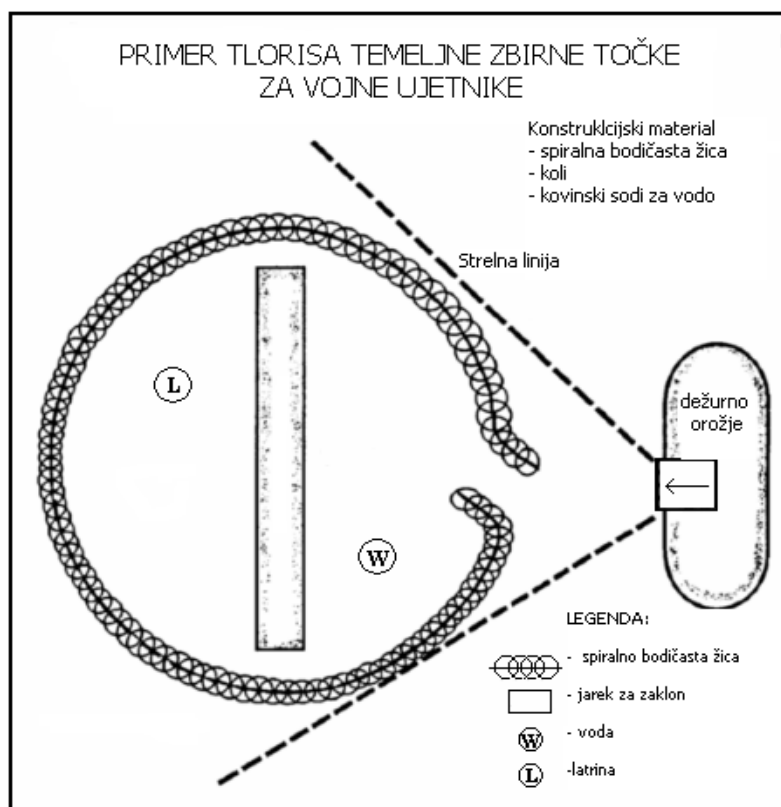
Zbirna točka je običajno postavljena od 5 – 10 km za prednjo linijo enot. Zbirna mesta se ne postavljajo v bližino lokalnega prebivalstva, lahko pa se uporabijo določeni zapuščeni objekti, ki povečujejo zaklon za vojne ujetnike in zmanjšujejo potrebo po zagotavljanju MTS in moštva za izdelavo zbirnega mesta.

Predpisane oblike za COLL ni. Pomembno je le, da se upošteva vse dejavnike, ki so pomembni za učinkovito izdelavo ter da je primerna podnebnim razmeram in operativnem položaju. Ti dejavniki so (interni vir, 2005, str. 7-9):

- pogoji za učinkovito varovanje vojnih ujetnikov,
- prva pomoč,
- hrana, voda,
- sanitarije,
- kritje za lastne enote,
- kritje za vojne ujetnike.

Če varnostne razmere dopuščajo, lahko za izdelavo zbirnega mesta uporabimo tudi vojne ujetnike, razen častnikov.

Slika 1: Zbirno mesto (COLL)

Vir: interni vir (2005, str. 38)

5.2.1 Delo z vojnimi ujetniki na zbirnem mestu

Ena od glavnih nalog vojaške policije na COLL je izvajanje metode »STRESS«, kar pomeni (interni vir, 2005, str. 18-21):

- ❖ search – preiskava,
- ❖ tag – popisovanje,
- ❖ report – poročilo,
- ❖ evacuate – avakuacija,
- ❖ segregate – ločitev,
- ❖ safeguard – zaščita.

SEARCH (PREISKAVA)

Preiskati in pregledati je potrebno vse, kar imajo ujetniki. Dovoljeno jim je obdržati le:

- vojaško uniformo in opremo, kot je čelada in zaščitna maska. O tem, ali opremo obdržijo ali ne, odloči poveljnik taborišča glede na možnosti RKJB napada;
- identifikacijski ID;
- osebna sredstva, ki nimajo pomena za vojaško varnostno-obveščevalno službo (S2);
- pribor za osebno higieno, razen britvic, in jedilni pribor, razen nožev in vilic;
- osebni čin;
- versko literaturo, slike, pisma ipd (lahko se zaseže, vendar mora biti po pregledu vrnjeno).

Vsa ostala sredstva, ki niso dovoljena, je potrebno vojnemu ujetniku odvzeti. Zaseči se mora osebna oborožitev, strelivo in vojaška oprema, ki je lahko pomembna za obveščevalno službo. Zasežena oprema se vojnim ujetnikom ne vrača niti, kadar so izpuščeni ali repatriirani.

Tabela 1: Kategorije zajetih dokumentov

KATEGORIJE ZAJETIH DOKUMENTOV				
Kategorija	A	B	C	D
Definicija	Informacije, posebnega obveščevalnega pomena	Informacije, ki zadevajo nasprotnikov komunikacijski sistem	Informacije manjšega obveščevalnega pomena	Informacije, ki so nepomembne za obveščevalno službo
Primeri	Nasprotnikove karte, ukazi, bojna povelja, nova oborožitev, načrti minskih polj ali ostalih ovir...	Beležke s kodami, navodila za upravljanje z napravami, kriptozasčitne kode, tabele frekvenc, hardware, software oprema	Informacije, ki odkrivajo nasprotnikove logistične zmožnosti, obroki, strelivo, PP, voda, osebna pisma, osebni dnevnik	Osebni dokumenti VU, osnovna oprema vojaka

Vir: interni vir (2005, str. 19)

Nekateri predmeti, ki so bili ujetnikom odvzeti, jim bodo ob izpustitvi vrnjeni. To so predvsem predmeti, ki bi vojnim ujetnikom omogočili ali olajšali pobeg, in ki bi bili lahko nevarni za varnost naših enot (kamere, fotoaparati, radijski sprejemniki ipd). Ob zasegu lastnine je potrebno izpolniti potrdilo o zasegu, vojaški policist pa mora zagotoviti, da je vsa zasežena oprema knjižno vodena vse do predaje naslednji enoti. Ob tem mora zagotoviti tudi varovanje zasežene opreme ter poskrbeti, da ni v dosegu vojnih ujetnikov.

TAG (POPISOVANJE)

Namen popisovanja je, da imamo nadzor nad ujetniki. Tag mora biti pripet na vojnem ujetniku na vidnem mestu, le-ta ga ne sme poškodovati, sneti ali zakrivati podatkov. Tag mora vsebovati najmanj naslednje podatke:

- datum in čas zajetja,
- lokacijo zajetja,
- enoto, ki ga je zajela in
- posebne okoliščine zajetja (vreme, prostovoljna predaja, opis splošnega, psihičnega in fizičnega stanja ujetnika).

REPORT (POROČILO)

Nadrejenim se poroča takoj, ko se vojne ujetnike sprejme. Namen takojšnjega poročanja je pomoč pri izdelavi načrta za transport in zagotavljanja varnosti med transportom.

EVACUATE (EVAKUACIJA)

Ujetnike je potrebno evakuirati v zaledje takoj, ko je to mogoče.

SEGREGATE (LOČITEV)

Vojne ujetnike je potrebno ločiti s formacijskimi ali priročnimi sredstvi. Ločitev se izvede glede na čin in spol, vojaške osebe od civilnih, kadar pa je mogoče, se ločitev izvede tudi po nacionalnosti in veri.

Ločiti je potrebno tudi:

- ujetnike, ki so se prostovoljno predali ali prebegnili, od tistih, ki so se upirali, in
- ujetnike, ki se jih ne da identificirati kot pripadnika ene od znanih skupin.

Ob zajetju dobijo vsi ujetniki status vojnega ujetnika ali civilnega interniranca. Informacije, potrebne za razvrstitev vojnih ujetnikov, vsebujejo naslednje podatke: priimek, čin, serijsko številko in rojstne podatke. To so hkrati tudi vsi podatki, ki jih je vojni ujetnik dolžan povedati, oz. se jih od njega lahko zahteva.

Skupine vojnih ujetnikov:

- častniki – ženske,
- častniki – moški,
- podčastniki – ženske,
- podčastniki – moški,
- vojaki – ženske,
- vojaki – moški,
- civilne osebe – ženske, otroci,
- civilne osebe – moški.

SAFEGUARD (ZAŠČITA)

Po ženevski konvenciji je potrebno vojnim ujetnikom zagotoviti tudi zaščito, kar pomeni:

- prvo pomoč in ambulantno oskrbo za vse bolne in ranjene,
- imeti čvrst, toda human odnos do ujetnikov,
- zaščititi ujetnike pred izkoriščanjem s strani drugih zapornikov ali s strani lokalnega prebivalstva,
- nadrejenim poročati vsako nehumano ravnanje z ujetniki.

Na COLL-u je potrebno zagotoviti tudi ustrezno varovanje vojnih ujetnikov. Bojni položaji morajo biti postavljeni tako, da omogočajo dober pregled nad območjem varovanja z namenom preprečitve pobega oz. osvoboditve ipd.

5.3 ZADRŽEVALNO OBMOČJE (HA)

Zadrževalno območje za vojne ujetnike je vmesna postaja v postopku ravnanja z vojnimi ujetniki, ki je med zbirnim mestom in taboriščem. To je začasno mesto, ki lahko sprejme veliko število vojnih ujetnikov za čas do treh mesecev.

V tuji literaturi se pojavlja kot centralna zbirna točka (Central Collecting Point), za naše razmere, velikost Slovenske vojske, pa ga pojmuje kot zadrževalno območje (Holding Area).

Zadrževalno območje je po strukturi in izgledu večje kot COLL in zahteva večjo angažiranost vojaške policije. Kadar je zadrževalno območje večje, oz. kadar število vojnih ujetnikov presega zmožnosti vojaške policije, lahko od nadrejenega poveljstva, ki je za to območje odgovorno, zahtevamo ustrezno pomoč. Enote, poslane v pomoč, lahko uporabimo na točki dostopa / izstopa na zadrževalno območje, ne moremo pa jih uporabiti v procesiranju ali neposrednem varovanju na območju (interni vir, 2005, str. 9-10).

Lokacija zadrževalnega območja je vedno določena v povelju za delovanje nadrejenega in je načeloma v zaledju enote, ki je odgovorna za to območje delovanja. Redkokdaj je v bližini mest, pomembno pa je, da je v bližini glavne oskrbovalne poti. Pri vzpostavljanju in organiziranju zadrževalnega območja moramo (interni vir, 2005, str. 9-10):

- lokacijo postavitve koordinirati z nadrejenim poveljstvom,
- izvesti izvidovanje lokacije zadrževalnega območja,
- določiti lokacijo, ki bo dovolj oddaljena od območja bojevanja,
- o lokaciji moramo obvestiti S-2 in podrejene enote.

Za vzpostavitev lahko koristimo tudi obstoječe civilne objekte (šole, skladišča ...).

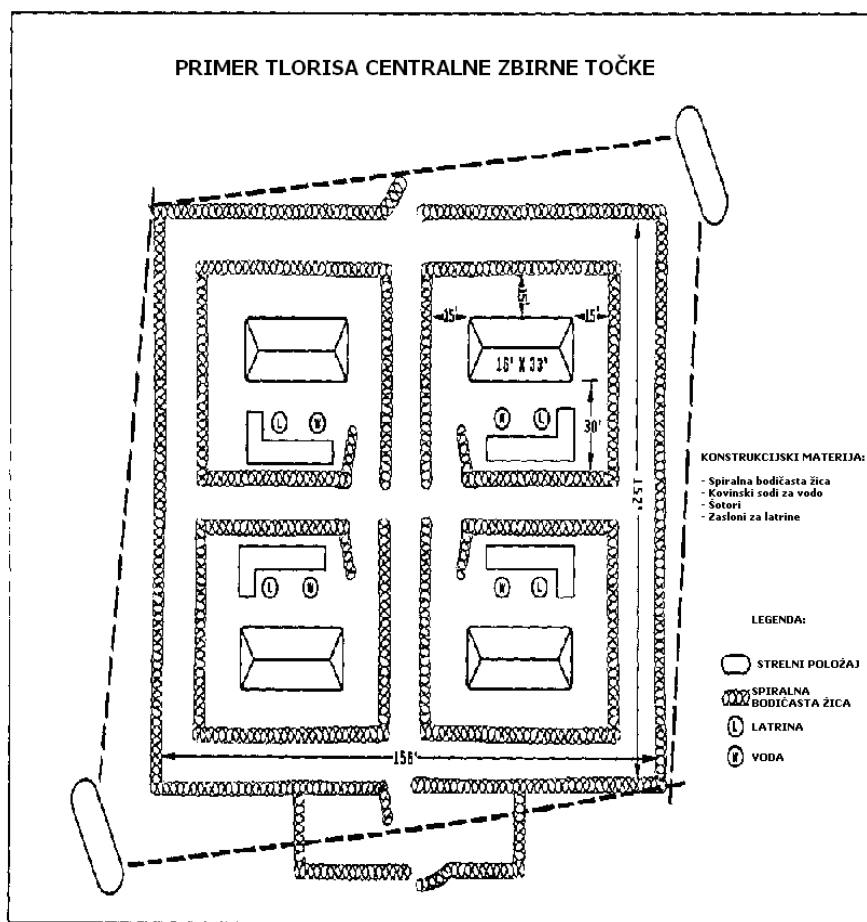
Tudi na zadrževalnem območju se izvaja postopek procesiranja, saj se moramo zavedati, da so lahko nekateri vojni ujetniki, pripeljeni v to območje, brez predhodnih postopkov na COLL. Pri sprejemu jih je potrebno prešteti in prevzeti vse njihove predmete, ki so jim bili odvzeti, ter jim zagotoviti zdravstveno oskrbo, če je to potrebno. Število vojnih ujetnikov je potrebno takoj javiti nadrejenemu poveljstvu.

Čeprav je zadrževalno območje začasnega značaja, se lahko v njem izvede celoten postopek procesiranja kot v taborišču, v kolikor se ujetniki na območju zadržijo dalj časa. Razlogi za zadržanje so lahko naslednji (interni vir, 2005, str. 9-10):

- enota za spremljanje vojnih ujetnikov še ni prispela na zadrževalno območje,
- veliko število vojnih ujetnikov v taborišču je v postopku procesiranja in
- enota za spremljanje vojnih ujetnikov je na izvajanju pomembnejše naloge.

O vseh omenjenih razlogih mora biti moštvo na zadrževalnem območju pravočasno obveščeno.

Slika 2: Primer tlorisa centralne zbirne točke

Vir: interni vir (2005, str. 39)

5.4 VZPOSTAVITEV IN DELOVANJE TABORIŠČA

Taborišče za vojne ujetnike je končna postaja pri evakuaciji vojnih ujetnikov iz območja bojevanja, zaradi česar je verjetno, da bodo ostali ujetniki na tej lokaciji dokler se sovražnosti ne končajo.

Prav zaradi tega je odločitev glede položaja taborišča vojnih ujetnikov med najpomembnejšimi odločitvami v celotnem postopku ravnanja z vojnimi ujetniki.

Taborišče naj bo zgrajeno na modularen način. Vsak modul sestoji iz sestavljanke, sposobne, da nastani 500 vojnih ujetnikov. Običajno je postavljeno na zalednem območju sil, na lokaciji, ki dostopa do glavne oskrbovalne poti. Izjema bi bila, kadar bi politična odločitev omogočala postavitve taborišča na ozemlju prijateljske sosednje države. Priporočljivo je tudi, da je lokacija taborišča v bližini drugih taborišč zaradi lažje oskrbe oz. potrebne pomoči. Hkrati pa je nujno, da so taborišča med seboj ločena, po možnosti z naravnimi ovirami.

Mesto vzpostavitve taborišča, še posebej, če je časovno omejeno, izbiramo glede na (interni vir, 2005, str.11-13):

- pričakovano število vojnih ujetnikov,
- bližino glavne oskrbovalne poti, zdravstvene in zaledne oskrbe,
- stopnjo in vrsto nasprotnikovih aktivnosti,
- odnos lokalnega prebivalstva do vojnih ujetnikov,
- možnost koriščenja obstoječe infrastrukture in
- prisotnost oz. bližino električne energije, goriva, vode, prostora za odpadne vode, prostora za odlaganje smeti ipd.

V kolikor pa bo taborišče delovalo daljši čas, je potrebno, poleg zgoraj navedenega, zagotoviti še (interni vir, 2005, str. 11):

- prostor za skladiščenje odvzetih predmetov, opreme ...,
- najvišjo stopnjo varnosti vojnih ujetnikov,
- sprejem, skladiščenje in izdajo sredstev za oskrbo,
- lažja popravila MTS in opreme,
- prostore za umivanje, nastanitev in prehrano ter
- prostore za poveljstvo in ostalo osebje taborišča.

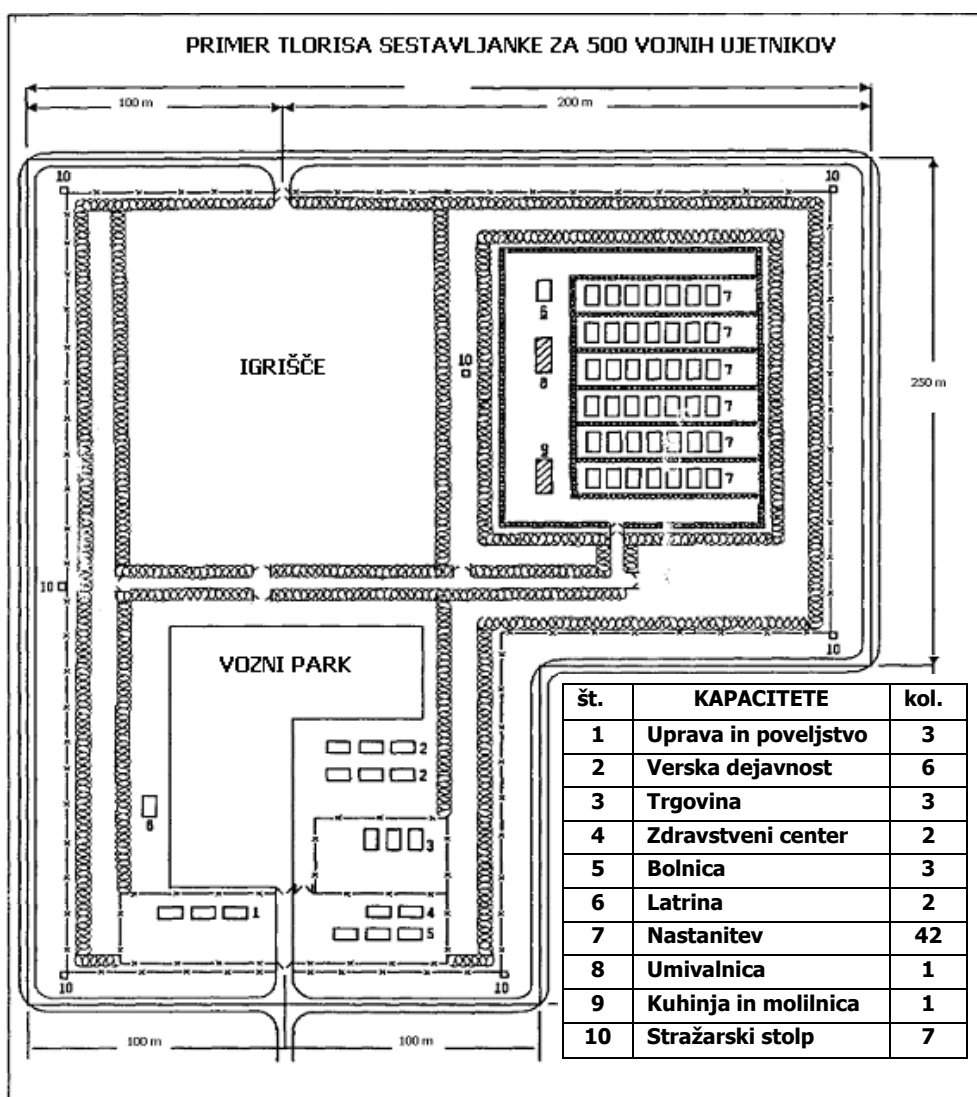
Ne glede na to, kako dolgo bo taborišče delovalo, pa je potrebno zagotoviti prostore za ločene skupine vojnih ujetnikov po činu, statusu, spolu.

Taborišča običajno postavljajo inženirske enote, pri postavljanju varnostnih elementov pa jim navodila daje vojaška policija. Pri načrtovanju je potrebno biti pozoren tako na notranjo kot tudi na zunanje ogrožanje varnosti taborišča. Taborišče mora imeti zagotovljeno krožno varovanje, varovano mora biti z dvojno ograjo, glavni vhod (prijavnica) mora biti dovolj velik, da omogoča ločen prehod oseb in vozil, imeti

mora prostor za pregled oseb in vozil ki vstopajo in izstopajo ipd. (interni vir, 2005, str. 11-13).

Zunanje varovanje taborišča zahteva postavitve stražarskih stolpov, ki morajo biti dovolj visoki, da omogočajo opazovanje taborišča in prostora med notranjo in zunanjo ograjo. Osebnje taborišča je v celoti odgovorno za stanje v taborišču. Vse informacije o poskusih pobega, kršitvah reda in discipline je potrebno takoj javiti in preveriti njihovo resničnost.

Slika 3: Primer tlorisa sestavljanke za 500 vojni ujetnikov

Vir: interni vir (2005, str. 40)

5.5 SODELOVANJE VOJAŠKE POLICIJE S S-2 PRI RAZGOVORIH Z VOJNIMI UJETNIKI NA COLL-U IN HA

Na zbirnem mestu in zadrževalnem območju vojaška policija zagotavlja pomoč S-2 oziroma skupini za zasliševanje (interni vir, 2005, str. 21):

- pri zbiranju obveščevalnih informacij in
- pri varovanju dostopa do odvzetih predmetov in dokumentacije.

Vojaška policija je odgovorna za varovanje in nadzor vojnih ujetnikov, zato lahko S-2 posreduje zelo pomembne in koristne podatke o njihovem obnašanju. Vojaška policija opazuje ujetnike, ki (interni vir, 2005, str. 21):

- izražajo željo do pogovora,
- se pogovarjajo med seboj,
- se stalno zadržujejo v skupinah za katere niso določeni in
- kažejo znake nervoze, strahu in napetosti.

Kajti informacije o fizičnem, duševnem in čustvenem stanju vojnih ujetnikov lahko pomagajo pri določitvi njihovega obnašanja v prihodnje oz. njihovo pripravljenost za sodelovanje.

Vojaška policija lahko na zahtevo S-2 izvede tudi osebno preiskavo vojnih ujetnikov preden gredo le-ti na zaslišanje. Pri samem zasliševanju vojnih ujetnikov pa vojaška policija ne sodeluje neposredno, temveč samo v vlogi varovanja vhoda v objekte oz. prostore, kjer se zaslišanje izvaja.

Pridobljene informacije, ki kažejo na sum storitve kaznivega dejanja, se predajo pripadnikom vojaške policije, ki so odgovorni za preiskovanje le-teh. V času zasliševanj so zajete osebe upravičene do popolne zaščite po določilih III. ženevske konvencije.

5.6 IZVAJANJE VAROVANJA IN NADZORA VOJNIH UJETNIKOV

Vojne ujetnike je potrebno čim hitreje premestiti iz bojišča v zaledje. Okvirni čas za premestitev na zbirno mesto je 12 ur, na zadrževalno območje 24 ur in v taborišče 48 ur.

Od začetka do konca ujetništva, spremljajo ali stražijo vojne ujetnike pripadniki oboroženih sil, ki morajo zelo dobro poznati postopke za spremstvo in stražo, da bi lahko preprečili njihov pobeg, upor ali napad od zunaj.

5.6.1 Spremnstvo vojnih ujetnikov

Spremnstvo je posamezni vojak ali formacija, sestavljena iz vojaških oseb, katerih naloga je, da preprečijo pobeg vojnega ujetnika med premikom iz ene postojanke za vojne ujetnike v drugo.

Odgovornost spremstva se začne na kraju za razpošiljanje in se konča, ko so vojni ujetniki predani. Temeljni princip je, da minimalno spremstvo ne sme biti manjše od temeljne skupine štirih vojakov. Temeljne informacije, ki se zahtevajo za postopek načrtovanja spremstva so (interni vir: APP 12):

- Število vojnih ujetnikov ki se jih spremlja. To določa velikost spremstva.
- Kondicija in morala vojnih ujetnikov. Utrujeni ujetniki in tisti, ki so pripravljene sodelovati, ne potrebujejo toliko spremstva kot tisti, ki so spočiti in bolje motivirani.
- Način premika. Premik peš nudi več priložnosti za pobeg kakor premik z vozili. Obstajajo pa tudi specifični premiki, ki zahtevajo še dodatne previdnostne ukrepe (letalo, vlak ...).
- Teren. Teren, po katerem se morajo vojni ujetniki premikati, bo vplival na število osebja v spremstvu in na metodo premika vojnih ujetnikov. Zaprt teren bo potreboval več spremstva kakor odprt.
- Delovanje nasprotnika. Verjetnost nasprotnikovega oviranja ob premiku bo zahtevala spremstvo, ki bo sposobno delovati napadalno, zaščititi sebe in obenem opraviti svojo nalogo.
- Lokacija drugih enot na poti. Pred odhodom se mora spremstvo seznaniti s položajem enot na načrtovani poti, da lahko poišče pomoč ali se na poti zaustavi za počitek.
- Komunikacijski načrt. Spremnstvo mora biti ves čas v zvezi s štabom formacije, skozi katerega območje operacij se premika.

Vojaška policija nima posebej prirejenih vozil za transport vojnih ujetnikov. Uporabljajo se vsa tista vozila, ki so na razpolago. Premik vojnih ujetnikov peš se izvaja le tam, kjer ni razpoložljivega transporta in je takojšnja evakuacija bistvena iz operativnih razlogov.

Preden ekipa za spremstvo zapusti zbirno mesto ali zadrževalno območje je potrebno (interni vir, 2005, str.27-28):

- načrtovati izvidovanje poti po kateri se bo transport izvedel;
- vse voznike je potrebno seznaniti s potjo, časovnim načrtom transporta ter s postopki v primeru zasede oz. napada iz zraka;
- zagotoviti hrano in vodo;
- načrtovati postanke;
- ločiti vojne ujetnike po skupinah;

- pregledati vojne ujetnike in njihovo imetje preden jih vkrcamo v vozila;
- celotno ekipo za spremstvo je potrebno informirati tudi o evakuacijski poti.

Vojne jetnike je potrebno pred odhodom, v njim razumljivem jeziku, seznaniti z (interni vir: APP 12):

- disciplino v času premika,
- s pomenom besede »STOJ« v primeru poskusa pobega,
- s pravilom »TIŠINA« v času premika (ni pogovarjanja med seboj in z vojaki) ter
- z ukrepi, ki bodo izvedeni v primeru nevarnosti.

Enota, ki zagotavlja spremstvo, mora biti pripravljena na takojšnje posredovanje v primeru pobega. Uporabiti se sme najmanjša sila, ki jo ustrezno stopnjujemo. Postopki uporabe orožja za preprečevanje pobega so enaki kot pri klasični stražarski službi oziroma pri uporabi strelnega orožja na podlagi pooblastil vojaške policije.

5.6.2 Spremstvo in zavarovanje vojnih ujetnikov med transportom z motornimi vozili

Potovanje ujetnikov z motornimi vozili in njihovo varovanje je povsem specifična tema, ki zahteva posebne metode dela.

Spremstvo vojnih ujetnikov se izvaja predvsem z zaprtimi vozili vojaške policije ali vozili s ponjavo. Če teh ni mogoče zagotoviti, se lahko uporabijo tudi vozila javnega prometa. Konstrukcija vozil zahteva poseben raspored spremljevalcev in ujetnikov. Le-ta mora biti tak, da čimbolj onemogoča pobeg ujetnikov ali napad na spremljevalce.

Ujetnike se lahko transportira tudi z vlakom, ladjo, letalom ali celo avtobusom, vendar le v primerih, kadar ni drugih možnosti, kadar je ujetnikov zelo veliko in so razmeroma nenevarni.

Pred uporabo je potrebno vsako vozilo pregledati, najprej iz tehničnega vidika, nato pa tudi prostor za ujetnike in njihovo spremstvo. Ključnega pomena je postopek z ujetniki pred vozilom, med vstopanjem v vozila in sama razporeditev v vozilu, ki naj bi možnost napada ali pobega zmanjšala na minimum. Kombinacij razporejanja ujetnikov in spremljevalcev v vozilo je veliko, zato bi bilo opisovanje in naštevanje le-tega nesmiselno (interni vir, 2005, str. 33-34).

Med prevozom ujetnikov se je potrebno izogibati nepotrebnemu zaustavljanju vozila, vendar to zaradi različnih dejavnikov na cesti ni vedno mogoče. Ti dejavniki so lahko (interni vir, 2005, str. 35):

- poškodovano cestišče,
- okvara vozila,

- prometna nesreča,
- napad na vozilo ipd..

Problematika se pojavlja tudi pri spremljanju ujetnikov na vlakom. Pri prevozu z vlakom imajo ujetniki na voljo mnogo priložnosti za beg. Te se pojavljajo ob vstopanju in izstopanju iz vlaka, na železniških postajah, kjer je mnogo ljudi, zato so intervencije policije zelo otežene, še zlasti uporaba orožja ipd. Zato je dobro, da se ujetnike v vagone namesti preden vanj vstopijo ostali potniki, oziroma se ujetnike odpelje iz vlaka šele potem, ko iz njega izstopijo vsi ostali potniki. Najbolje pa je, da se vagone ali kupeje že v naprej rezervira. Vsekakor pa je ključnega pomena to, da se vagon dobro pregleda, še preden vanj pripeljemo ujetnike.

5.6.3 Spremljanje vojnih ujetnikov na pohodu

Kot sem že omenila, lahko spremljanje vojnih ujetnikov iz ene zbirne točke v drugo poteka tudi peš, če je to nujno potrebno, oziroma če to dovoljujejo razmere. Za spremljanje vojnih ujetnikov peš se vojaška policija odloča le na krajših razdaljah ali pa, kadar resnično ni mogoče dobiti drugega prevoza. Takšno spremljanje je potrebno planirati tako, da se izognemo prenočevanjem. V kolikor pa to ni mogoče, se prenočevanje organizira v krajih, kjer so nastanjene tudi druge oborožene enote.

- Spremljanje ujetnikov na pohodu po večji cesti (interni vir, 2005, str. 30-32):

Na pohodu po večji cesti je potrebno ujetnike razvrstiti v kolono. Na čelu te kolone so ranjenci, ki lahko hodijo, ženske in civilisti s statusom vojnega ujetnika, vojaki, podčastniki in nato častniki. Pred kolono hodi namestnik vodje patrolje z ustreznim številom policistov, ostali policisti spremljevalci so razvrščeni ob koloni na obeh straneh. Na začetku kolone hodi vodja patrolje, takoj za najnevarnejšimi ujetniki. Policisti spremljevalci, ki so razvrščeni okoli kolone, morajo ujetnike ves čas budno opazovati, preprečiti morajo kakršno koli pogovarjanje oz. dogovarjanje med ujetniki, ob tem pa morajo opazovati tudi okolico.

Patroljo policistov je potrebno že pred pohodom razdeliti na tiste, ki bodo skrbeli za zavarovanje in izvidovanje, na skupino za pregon, ki bi se v primeru pobega pognala za ujetniki, in na skupino, ki bo med pregonom ostala z ostalimi ujetniki in jih varovala. Ustrezno morajo biti urejene tudi radijske povezave z najbližjo enoto, ki bi priskočila na pomoč.

Pri spremljanju vojnih ujetnikov ponoči, v slabih vremenskih pogojih ali na gosto poraščenem terenu je potrebno kolono skrčiti, ujetnike pa po potrebi skupinsko zvezati.

Na vsakih 50 minut gibanja se odredi 10 minut počitka ali pa se po 3 urah odredi 30 minut počitka. Če pa gibanje traja več kot 6 ur, se v drugi polovici tega časa odredi 2

urni počitek, med nočnim pohodom pa se praviloma ne počiva. Prostor za počitek določa vodja patrolje.

- Spremnost vojnih ujetnikov na pohodu skozi večje naseljeno področje (interni vir, 2005, str. 32):

Gibanje po večjem naseljenem področju zahteva poseben režim. Gibanje se mora odvijati brez kakršnih koli postankov, po krajših poteh in po najmanj prometnih ulicah. Izogibati se je potrebno krajem, kjer se nahaja več ljudi. Posebno pozornost je potrebno nameniti trenutkom, ko se kolona ujetnikov premika skozi razne vhode, čez križišča ali skozi podzemne prehode.

- Spremnost vojnih ujetnikov na pohodu skozi gozd (interni vir, 2005, str. 32-33):

Gozdnata področja so za spremljanje ujetnikov zelo problematična, saj so zelo primerna za pobege in za postavljanje zased, hkrati pa je oteženo tudi zasledovanje pobeglih. Razpored spremljanja je drugačen kot na širokih cestah in se prilagaja glede na širino poti, število ujetnikov in število spremljevalcev. Na takih področjih morajo biti ujetniki obvezno zvezani dva po dva ali celo s skupinskimi liscami na daljši verigi. Vsak od teh razporedov pa ima svoje dobre in slabe strani.

5.6.4 Straženje vojnih ujetnikov

Vloga straže je preprečitev pobega vojnim ujetnikom iz zbirne točke in vzdrževanje discipline v takšnih zbirališčih. Stražarji imajo tudi podporno vlogo pri vsakodnevnem upravljanju te zbirne točke.

Straža mora biti sestavljena iz štirih elementov (interni vir: APP 12):

- Zunanja straža: varuje ogrado zbirne točke s popolnjevanjem stražarskih stolpov in stražarskih mest pri vhodu. Njena glavna naloga je, da zagotovi, da vojni ujetniki ostanejo omejeni znotraj zbirališč. Ob tem pa ima tudi podporno vlogo zaščite zbirališč pred napadi ali poskusi prebijanja v zbirno točko iz zunanosti.
- Notranja straža: vzdržuje oddvojitve in red znotraj zbirne točke in omejuje dostop do območij, kjer lahko obstajala možnost pobega.
- Gibljava straža: deluje v parih in naključno patroljira znotraj ograde sestavljanke.
- Hitra reakcijska sila: njene naloge so okrepitev zunanje ali notranje straže, kjer je to potrebno, obramba ograde pred zunanjim napadom, sledenje in

ponovno prijetje pobeglih vojnih ujetnikov v bližnji okolici zbirne točke ter reševanje katerega koli notranjega zloma discipline vojnih ujetnikov.

Kjer razmere to dopuščajo, mora biti straža okrepljena s psi in njihovimi vodniki. Med njimi naj bi bil vsaj en sledni pes.

6 KAZENSKOPRAVNA ODGOVORNOST ZA KRŠITVE DOLOČB MEDNARODNEGA VOJNEGA HUMANITARNEGA PRAVA

" Vprašanje odgovornosti nasploh, in posebej poveljniške odgovornosti za kršitve določb mednarodnega vojnega prava predstavlja eno izmed razmeroma redko obravnavanih, zato pa v precejšnji meri nejasnih in celo protislovnih vprašanj tega področja v celoti " (Jogan, 1997, str. 169).

To bi lahko nekako obrazložili z dokaj maloštevilnimi, bolj ali manj jasnimi formulami in usmeritvami, ki se nakazujejo v mednarodni regulativi, po drugi strani pa se ta ista vprašanja znotraj posameznih držav urejajo s številnimi predpisi, ki niso vselej usklajeni z omenjenimi mednarodnimi načeli. " Načela, pravila in praksa, ki zadevajo vojaško disciplino in merila glede odgovornosti poveljnikov za kršitve MVP, so zaradi tega pogosto različni ne le v podrobnostih, temveč tudi glede temeljnega pristopa in usmeritve " (Jogan, 1997, str. 169).

Pomembni viri mednarodnega prava o kazenski odgovornosti posameznika so mednarodno običajno pravo, zlasti norme vojnega prava, mednarodno humanitarno pravo ter resoluciji VS ZN.

6.1 KAZENSKOPRAVNA ODGOVORNOST DRŽAVNIKOV IN POVELJNIKOV ZA KRŠITVE DOLOČB MVHP

Vprašanje osebne odgovornosti se začne postavljati dokaj pozno. Četrta haaška konvencija s priloženim Pravilnikom o zakonih in običajih vojne na kopnem sicer govori o tej odgovornosti, vendar se v konvenciji za kršitve določb pravilnika določa zgolj obveznost strani v napadu, da plača odškodnino za škodo, ki bi ob teh kršitvah nastala, obenem pa se odgovornost določa le na ravni države.

" Vprašanje osebne odgovornosti je bilo prvič postavljeno na mirovnih konferencah po I. svetovni vojni, vendar s številnimi zapletmi. Komisija, ki je oblikovala predlog ustrezne rešitve, je sicer ugotovila, da ni pravne podlage za kazensko odgovornost posameznikov, vendar je hkrati priporočila, da se za nevarne zločine zoper elementarna načela MVP predvidijo kazenske sankcije vsaj za v prihodnje. Oblikovano je bilo načelo, po katerem naj bi vsaka oseba – storilec vojnega zločina, ne glede na čin in položaj, v polni meri kazensko odgovarjala " (Lutovac v: Jogan, 1997, str. 169-170).

Šele v teku in ob koncu II. svetovne vojne je prišlo do bolj celovitega in doslednega obravnavanja teh kršitev, predvsem na podlagi moskovske konference 1943. Najbolj razčlenjen odgovor na obravnavana vprašanja pa je dal statut mednarodnega vojaškega sodišča (avgust 1945, London), ki je bil podlaga za delo Nurnberškega sodišča. V statutu je določeno, da se dejstvo, da je obtoženi delal po ukazu svoje vlade ali svojega nadrejenega, ne bo upoštevalo kot razlog za oprostitev od

odgovornosti, lahko pa je to podlaga za ublažitev kazni, če sodišče meni, da tako zahteva pravičnost.

" Zanimivo je, da se štiri ženevske konvencije o zaščiti žrtev vojne (1949) ne dotikajo vprašanja odgovornosti poveljnikov, čeprav je bil predlog v tej smeri pripravljen" (Aubert v: Jogan, 1997, str. 170).

Po večletnih razpravah in zavrnitvah nekaterih rešitev, so bile v kasnejšem ženevskem protokolu (1977) končno sprejete naslednje določbe o dolžnostih poveljnikov (87. člen), (Jogan, 1997, str. 171):

1. Podpisnice in strani v spopadu bodo naložile vojaškim poveljnikom glede pripadnikov oboroženih sil pod njihovim poveljstvom in drugih oseb pod njihovo kontrolo, da preprečijo in da tam, kjer je potrebno, odvrnejo kršitve konvencij in tega protokola, ter da o tem obvestijo pristojne oblasti.
2. Da bi se preprečile in odvrnile te kršitve, bodo podpisnice in strani v spopadu naložile poveljnikom, da v sorazmerju z njihovo odgovornostjo zagotovijo, da so pripadniki oboroženih sil pod njihovim poveljstvom seznanjeni s svojimi obveznostmi po konvencijah in tem protokolu.
3. Podpisnice in strani v spopadu bodo naložile vsakemu poveljniku, ki se zaveda, da utegnejo njegovi podrejeni ali druge osebe pod njegovo kontrolo prekršiti konvencije ali ta protokol, ali ki izve, da so jih prekršile, da ukrene vse potrebno, da se prepreči takšna kršitev, oziroma da začne, če je bila takšna kršitev storjena, disciplinski ali kazenski postopek zoper storilce.

Kot vidimo, se je protokol s tem izognil vprašanju odgovornosti podrejenih v primeru kršitve in namesto tega poudaril dolžnost poveljnikov, da izvajajo kontrolo nad njimi. Iz obveznosti poveljnikov izhaja tudi njihova dolžnost, da znotraj svoje pristojnosti uveljavljajo interni disciplinski sistem, ki mora biti v skladu z določbami MVP. Da pa bo ta disciplina lahko učinkovita, mora temeljiti na usposabljanju in urjenju, kar pomeni, da morajo nadrejeni usposobiti in izuriti podrejene glede uporabe pravil MVP do te stopnje, da bodo sposobni sprejemati in uresničevati ustrezne odločitve. Vojak kot končni izvrševalec ukaza je lahko v nekaterih državah tudi oproščen kazenske odgovornosti, in sicer v primeru, da izvrši ukaz ob resni grožnji z lastno smrtjo, če ukaza ne izpolni.

Poveljnik enote je kazensko odgovoren, če podrejenim ukaže takšno ravnanje, ki je v nasprotju s pravili MVP, če je vedel ali bi moral vedeti, da njegove enote pripravljajo takšne kršitve, pa storitev kršitev ni preprečil. Osebnost je odgovoren tudi takrat, ko ve, da so bila pravila kršena, pa proti storilcem ne uvede disciplinskega postopka oziroma ga ne prijavi pristojnim oblastem.

Iz že omenjenih določb lahko vidimo, da je za kršitev pravil MVP osebno odgovoren vsak posameznik, ki takšno kršitev stori ali ukaže, da se stori. Osebe, ki storijo vojni zločin ali drugo hudo kršitev MVP, bodo kazensko odgovarjale pred svojimi nacionalnimi sodišči ali pa pred mednarodnim sodiščem, če je le-to ustanovljeno.

" Mednarodno kazensko pravo je svoj trenutni vrh ureditve kazenske odgovornosti nadrejenih doseglo v Rimskem statutu mednarodnega kazenskega sodišča. Tam je odgovornost nadrejenih v hierarhičnih institucijah po eni strani urejena s splošno znano in tudi v mednarodnem kazenskem pravu obče uveljavljeno kaznivostjo napeljevanja (in še posebej ukazovanja) kot storitvene udeležbene oblike, posebej pa, v 28. členu, še kot neka vrsta opustitvene udeležbe " (Zagorac in Korošec 2003, str. 38).

" Rimski statut s pogoji, določenimi v 28. členu, nadgrajuje dosedanjo ureditev pozitivnega mednarodnega kazenskega prava, ko vzpostavlja odgovornost vojaškega poveljnika za potencialno vsa kazniva dejanja po statutu, ki jih zagrešijo enote pod njihovim poveljstvom oziroma oblastjo in nadzorom. Praksa mednarodnih kazenskih sodišč, pa tudi doktrina mednarodnega kazenskega prava po svetu, kažejo očitna prizadevanja, da bi z instituti splošnega in posebnega dela mednarodnega kazenskega prava čim širše in čim bolj učinkovito zatrli tako imenovano množično kriminaliteto, ki jo vodijo in organizirajo oblastniki, neposredno izvršujejo pa bolj ali manj nevedni ali vsaj zavedeni izvajalci na dnu hierarhično organiziranih družbenih podsistemov in organizacij " (Zagorac in Korošec 2003, str. 38- 39).

Če povzamemo: osebna odgovornost pripadnikov enote je, da v celotnem svojem ravnanju spoštujejo pravila MVP, dolžnost poveljnika enote pa je mnogo širša. Poveljnik mora v vsaki situaciji (Jogan, 1997, str, 180):

- zagotoviti, da podrejeni poznajo določbe MVP,
- preprečiti kršenje teh določb,
- v primeru kršitve mora zagotoviti njeno prenehanje s tem, da
- uvede disciplinski ali kazenski postopek zoper kršitelje.

6.2 NORMATIVNA UREDITEV KAZENSKE ODGOVORNOSTI PODREJENIH V POSAMEZNIH DRŽAVAH

Kratka primerjava med posameznimi državami pokaže, da se poskuša ta občutljiva problematika urediti in to dokaj natančno (Jogan 1997, str 174- 176):

- a) Švicarska ureditev, podobno kot pri večini drugih armad, šteje neposlušnost pri izpolnjevanju povelj kot prestopek oziroma kaznivo dejanje. Ta neposlušnost se kaznuje z zaporom, v vojni pa s prisilnim delom ali celo smrtno kaznijo. V primeru, da nadrejeni izda povelje, ki predstavlja kaznivo dejanje ali prekršek, je le-ta zanj odgovoren kot avtor kršitve, torej je

odgovoren tudi za dejanje svojih podrejenih. Hkrati pa je za to dejanje odgovoren tudi podrejeni, ki je ukaz izvršil.

- b) V Nemčiji morajo (smejo) nadrejeni izdajati takšne ukaze in povelja, ki so v skladu z mednarodnim pravom. Izrecno je prepovedano izvršiti povelje, katerega izvršitev bi pomenila kaznivo dejanje; med ta se štejejo tudi vse hude kršitve MVHP. Opravičevanje podrejenega za storjeno kaznivo dejanje s poveljem nadrejenega se ne upošteva, če je podrejeni vedel, ali bi glede na okoliščine moral vedeti, da gre za tako dejanje.
- c) " Francosko pravilo o službi v oboroženih silah določa, da se povelje nadrejenega ne sme šteti kot opravičilo (eskulpacija) za kaznivo dejanje, vendar se lahko upošteva kot olajševalna ali razbremenjevalna okoliščina " (Oppenheim v: Jogan, 1997, str. 175).
- d) Po nizozemski kazenskoopravni ureditvi je poudarjena osebna odgovornost tako tistega, ki povelje izda, kot tistega, ki to povelje izvrši. Pri podrejenem je osvoboditev od odgovornosti možna le v primeru opravičene pravne zmote ali višje sile.
- e) " Švedska ureditev se v tem okviru zavzema za tako vsebino povelj, ki bo zmanjšala na minimum tveganje tako poveljujočega častnika kot vojaka. Slednji mora biti tako usposobljen glede pravil obnašanja bojavnika, da bo avtomatično reagiral na pravi način " (IHL v: Jogan, 1997, str. 175).
- f) Za avstralske oborožene sile najnovejši predpisi s tega področja določajo, da sklicevanje na nezakonito povelje višjega poveljnika ne more služiti kot opravičilo. Poveljniki so vse do najnižje ravni poveljevanja odgovorni za ravnanje pripadnikov oboroženih sil v skladu s pravili MVHP.
- g) V Sloveniji se pri ureditvi kazenskoopravne odgovornosti vojaških oseb poudarja zgolj odgovornost podrejenega, ki stori kršitve določb MVHP ali drugo hudo kaznivo dejanje na ukaz nadrejenega. V kazenskem zakoniku RS, ki je stopil v veljavo leta 2008, 278. člen pravi: " Podrejeni se ne kaznuje, če stori kaznivo dejanje na ukaz ali povelje nadrejene vojaške osebe in se ta ukaz ali povelje nanaša na vojaško dolžnost, razen, če gre za vojno hudodelstvo ali kakšno drugo hudo kaznivo dejanje, ali če je vedel, da pomeni izvršitev ukaza ali povelja kaznivo dejanje " (Ur.l.RS, št. 55/2008).

Bolj natančen je Zakon o obrambi, ki v svojem 43. členu pravi: " Nihče ne sme izdati, niti ni dolžan in ne sme izvršiti povelja, če je očitno, da bi s tem storil kaznivo dejanje ali kršil določbe MVP, " kajti Zakon o obrambi določa tudi to, da" naj vse oblike vojaške in civilne obrambe temeljijo in se izvajajo v skladu z načeli mednarodnega vojnega prava oziroma sprejetimi mednarodnimi obveznostmi " (Ur.l.RS, št. 103/2004).

Pravila službe v Slovenski vojski o ukazih pravijo, da morajo vojaške osebe ukaze nadrejenih izvrševati brez ugovarjanja, popolno, dosledno, pravilno in pravočasno, vendar pa vojaška oseba ne sme izvršiti ukaza, ki je v nasprotju z mednarodnim vojnim pravom oziroma, če je očitno, da bi s tem storila kaznivo dejanje ali prekršek. Vojaška oseba mora takšen ukaz zavrnilo in o tem obvestiti nadrejenega vojaški osebi, ki je tak ukaz izdala, takoj ko je to mogoče. Vojaška oseba, ki je tak ukaz izdala, obvestila nadrejenemu ne sme preprečiti. Višji nadrejeni pa mora o tem obvestiti nadrejeno poveljstvo, to pa Generalštab Slovenske vojske.

Sodobnejše obravnavanje te problematike predpostavlja ustrezen obseg in kvaliteto usposabljanja in urjenja pripadnikov oboroženih sil s področja MVP oziroma mednarodnega humanitarnega prava sploh. Nedvomno pa bo nujno v omenjenih aktih celovito in dovolj konkretno urediti vsaj naslednja vprašanja (Jogan, 1997, str. 177,178):

- podrobneje določiti odgovornost nadrejenih za vsebino ukazov, ki jih daje podrejenim in so v zvezi s spoštovanjem določb MVP,
- odgovornost slehernega poveljnika za določene hude kršitve MVP, čeprav mu je bilo tako dejanje ukazano s strani nadrejenega,
- odgovornost poveljnika za ukrepanje oziroma opustitev v primerih, ko izve za kršitve MVP s strani podrejenih oziroma za možnost, da pride do takšnih kršitev.

6.3 MEDNARODNO KAZENSKO SODIŠČE

Poskusi ustanovitve stalnega mednarodnega kazenskega sodišča so v zgodovini od samih začetkov propadali ali bili potisnjeni v ozadje predvsem zaradi strahu držav, da bi ob tem izgubile prevelik delež suverenosti v sodstvu.

V zgodovinskih virih najdemo podatek o prvem mednarodnem sodišču in sojenju že daljnega leta 1474, kjer se je sodilo vojaškemu poveljniku Petru von Hagenbachu. Takratno sodišče je njegov zagovor zavrnilo ter ga obsodilo na smrt (Zagorac, 2001, str. 21-22).

Kasneje, po I. svetovni vojni, naj bi zaradi najvišje kršitve mednarodne morale in nedotakljivosti pogodb, v skladu s 227. členom versajske mirovne pogodbe sodili nekdanjemu cesarju Wilhelmu II, vendar do sojenja ni nikoli prišlo. " V tem obdobju sta bila še dva neuspela poskusa ustanovitve mednarodnih kazenskih sodišč. Mirovna pogodba s Turčijo iz leta 1920 je predvidevala ustanovitev mednarodnega sodišča za sojenje turškemu častniku, ki so bili odgovorni za genocid nad Armenci leta 1917. Pogodba ni nikoli stopila v veljavo. Leta 1937 sprejeta konvencija Društva narodov proti terorizmu je predvidevala ustanovitev mednarodnega kazenskega sodišča za

kazniva dejanja terorizma. Tudi ta konvencija ni nikoli začela veljati, saj jo je ratificirala le ena država " (Murgel, 2003, str. 159).

Vse do konca druge svetovne vojne se ni zgodilo nič, šele grozodejstva, ki so jih zagrešile nemške in japonske oborožene sile, so tako vznemirile človeško vest, da se kazenskemu pregonu in sojenju storilcem ni bilo več moč izogniti. Prvi koraki v ta namen so bili storjeni že leta 1942, ko so z deklaracijo, podpisano v Londonu, ustanovili Komisijo združenih narodov za vojna hudodelstva. Leto kasneje (1943), pa so se zavezniki v moskovski deklaraciji obvezali ustanoviti mednarodno vojaško sodišče za glavne storilce hudodelstev. Sklicujoč na omenjena dokumenta, so zavezniki 8. avgusta 1945 ustanovili Mednarodno vojaško sodišče v Nürnbergu. Od decembra 1945 pa do konca leta 1949 je bilo na tem sodišču obsojenih okrog 20 000 nemških vojnih hudodelcev (Bavcon, 1997, str.182-183).

Stvarna pristojnost nurnberškega sodišča je bila omejena na tri kategorije kaznivih dejanj in sicer na (Zagorac, 2001, str. 25):

- hudodelstva zoper mir,
- vojna hudodelstva in
- hudodelstva zoper človečnost.

Statut sodišča v Nürnbergu je prvi mednarodni instrument, ki je uredil odgovornost posameznika za hudodelstva zoper človečnost.

Po zgledu nurnberškega sodišča je bilo v Tokiu leta 1946 ustanovljeno tudi Mednarodno vojaško sodišče za Daljni vzhod, ki pa nikoli ni postalo nekaj mejnik v mednarodnem kazenskem pravu. Kljub vsemu pa sta omenjeni sodišči in kazenski procesi, ki so tam potekali, zgodovinskega pomena nasploh in še posebej za nadaljnji razvoj mednarodnega kazenskega prava.

Nurnberško sodišče je nekako tisto, ki je pokazalo na zamisel o mednarodni kazenski jurisdikciji in vodilo do prizadevanj za ustanovitev stalnega mednarodnega kazenskega sodišča. Šele v začetku devetdesetih let 20. stoletja, po skoraj štiridesetletnem zastoju zaradi pomanjkljivega medsebojnega usklajevanja številnih teles, so se priprave za ustanovitev mednarodnega kazenskega sodišča nenadoma pospešile (Zagorac, 2001, str. 29 – 33).

Generalna skupščina ZN je na rednem letnem zasedanju leta 1997 sklicala diplomatsko konferenco o ustanovitvi stalnega mednarodnega kazenskega sodišča. Zasedanje, ki je potekalo med 15. junijem in 17. julijem 1998, se je zaključilo uspešno, saj je 162 držav uspelo doseči konsenz. Za osnutek statuta je, kljub nekaterim dodatnim predlogom, glasovalo 120 držav, sedem proti, 21 pa se jih je vzdržalo. Poleg statuta pa je bilo sprejetih še šest resolucij, označenih od A do F.

Rimski statut je v primerjavi s poskusi iz zgodovine veliko bolj obsežen in razdelan. Razdelimo ga lahko na tri dele: materialnopravni, organizacijski in postopkovni. V

procesu priprav Rimskega statuta in drugih mednarodnih pravnih aktov, pa so pomembno vlogo odigrale tudi nevladne organizacije kot so Amnesty International, Human Rights Watch, No Peace Without Justice ipd., katerih glavni namen so prizadevanja za ustanovitev učinkovitega in pravičnega Mednarodnega kazenskega sodišča.

Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča, ki je razdeljen na 13 poglavij je bil sprejet 17. julija 1998, veljati pa je začel 1. julija 2002. Za začetek veljave ga je moralo ratificirati 60 držav. Do septembra 2002, ko se je prvič sestala Skupščina držav pogodbenic, ga je ratificiralo že 79 držav, vključno z vsemi državami članicami EU. Leto kasneje je bilo držav pogodbenic že več kot 90, marca 2003 pa je priseglo prvih 18 sodnikov. Vsebinske spremembe statuta bodo možne šele po sedmih letih od začetka njegove veljavnosti, za njihov sprejem pa bo potrebna dvotretjinska večina držav pogodbenic in za začetek veljavnosti teh sprememb bo moralo ratificirati sedem osmin pogodbenic. Mednarodno kazensko sodišče ima začasni sedež v Haagu, do leta 2014 pa naj bi dobil tudi stalnega.

Mednarodno kazensko sodišče je pristojno za vodenje preiskav in sodnih postopkov zoper posameznike, osumljene najresnejših kršitev mednarodnega humanitarnega prava. To so vojna hudodelstva, hudodelstva zoper človečnost in genocid.

Prvenstveno odgovornost za pregon storilcev hudodelstev bodo še vedno imela sodišča posameznih držav. Za odločanje o kaznivih dejanjih iz svoje pristojnosti je mednarodno kazensko sodišče pristojno takrat, ko država, ki bi bila za pregon in sojenje pristojna, iz kakršnega koli razloga ne more ali noče preganjati storilcev takih kaznivih dejanj. Pristojnost lahko sproži država pogodbenica, tožilec po svoji lastni presoji, država, ki ni pogodbenica, a z izjavo sprejme pristojnosti mednarodnega kazenskega sodišča za določeno kaznivo dejanje, ter varnostni svet ZN.

Sodišče ne bo izrekalo smrtnih kazni, temveč dosmrtni zapor, zapor za določeno število let in denarne kazni.

Delovanje sodišča in njegov ugled krni dejstvo, da so med državami, ki doslej niso ratificirale ustanovnega dokumenta sodišča, svetovne velesile ZDA, Rusija, Kitajska in Indija. ZDA so k mnogim vladam celo pristopile z zahtevo za podpis dogovora o nepredaji ameriških državljanov mednarodnemu kazenskemu sodišču. Ob morebitni zavrnitvi dogovora, ZDA državam grozi s prekinitvijo svoje vojaške pomoči. S tem so ZDA kršile svoje obveznosti iz mednarodnega prava, ki izhajajo iz Rimskega statuta. Poleg tega pa so ZDA celo umaknile svoj podpis rimskega statuta, kar se je zgodilo prvič v zgodovini diplomacije, da je kaka država umaknila svoj podpis s kakšne mednarodne pogodbe.

Kaj pa Slovenija?

Slovenija je Rimski statut podpisala 7. oktobra 1998, Državni zbor Republike Slovenije pa je v novembru 2001 sprejel Zakon o ratifikaciji Rimskega statuta Mednarodnega kazenskega sodišča. Slovenija je Rimski statut ratificirala kot 48.

država. Z ratifikacijo se je Slovenija zavezala k polnemu sodelovanju s sodiščem. Slovenija ves čas podpira neodvisno, stalno in močno sodišče, ki bo delovalo ne le kot sredstvo pregona, ampak tudi kot opozorilo.

7 ZAKLJUČEK

Na koncu svoje naloge se mi najprej poraja vprašanje, kakšno vlogo ima danes humanitarno pravo in kakšna je njegova prihodnost, če živimo v času, ko poskušamo vnovič uzakoniti mučenje, in ko obstajajo številni konflikti, katerih glavni protagonisti so ljudje, za katere je humanitarno pravo tako oddaljeno kot mir?

V vsej zgodovini človeštva je bilo v zadnjih stotih letih prelito največ krvi, kar je bil eden izmed glavnih razlogov za to, da so se države na sredi prejšnjega stoletja dogovorile za nekaj temeljnih pravil, s katerimi bi zavarovale posameznika in njegovo življenje. Upravičenost do vojne se je časovno tudi spreminjala, od vojne kot osnovne pravice države, do vojne, ki jo danes lahko razumemo tudi kot zločin.

Izreden napredek na tem področju se je pokazal s sprejetjem štirih ženevskih konvencij leta 1949, s katerimi so skušali v oboroženih spopadih uveljaviti nekaj več človečnosti, spodobnosti. S pomočjo ženevskih konvencij pa so se predvsem prepovedala grozotna dejanja in določile so se pravice prizadetim in humanitarnim organizacijam, ki skušajo olajšati njihovo trpljenje.

Vendar pa si danes ob spominu na nedavne grozovitosti v Bosni, na Kosovu itd. zastavljam vprašanje, ali pravila mednarodnega humanitarnega prava, ki so bila sprejeta pred desetletji, v današnjih razmerah še lahko služijo svojemu namenu. Razmere so se namreč v primerjavi s tistimi izpred pol stoletja vsaj delno spremenile. Če so v preteklosti prevladovali oboroženi spopadi med državami, smo danes priča vse številnejšim spopadom znotraj posameznih držav. Spremembe pa so vidne tudi v zvezi z načinom vojskovanja in v sami vojaški tehnologiji. Civilno prebivalstvo marsikdaj ni slučajen, ampak nameren in glavni cilj spopadov, moderna tehnologija pa prinaša vse bolj smrtonosno in obenem čedalje bolj natančno orožje.

Pregled obstoječih konvencij mednarodnega humanitarnega prava in njihovega spreminjanja nam pove, da se je humanitarno pravo spremembam na bojnem polju prilagajalo pravzaprav ves čas, vendar pa kljub temu obstajajo tudi področja, ki bi jih bilo treba urediti ali dopolniti z novimi pravili.

Odveč ne bi bila tudi ureditev spoštovanja mednarodnega humanitarnega prava med pripadniki raznih mednarodnih organizacij. S tem mislim na pripadnike OZN, NATA in drugih, ki varujejo mednarodni red in varnost v peace-keeping operacijah po vsem svetu.

Vprašanje, ki se zastavlja v novem tisočletju, pa je predvsem, kako zagotoviti več spoštovanja mednarodnega humanitarnega prava in kako poleg varnosti na papirju, zagotoviti tudi dejansko in fizično varnost. Za rešitev takšnih vprašanj bi bilo potrebno delovati v več smereh. Izredno pomembna so prizadevanja, s katerimi širimo demokracijo po vsem svetu, kajti demokratične države se le redko zatečejo k oboroženim spopadom. Večji poudarek bi bilo potrebno nameniti preventivnemu delovanju in preventivni diplomaciji. Oborožene spopade bi bilo potrebno pravočasno

preprečiti, kar pa je kljub intenzivnemu prizadevanju marsikatero organizacije skoraj nerealno pričakovati. Če pa do kršitev mednarodnega humanitarnega prava v spopadih vendarle pride, bi se morali še med sovražnostjo truditi, da bi preprečili njihovo nadaljevanje oziroma ponovitev.

Pod preventivno delovanje v zvezi z mednarodnim humanitarnim pravom bi lahko zapisali tudi ustrezno izobraževanje oziroma širjenje poznavanja njegovih pravil in etičnih načel, na katera formalno prisega ves civiliziran svet. S tem pa ne mislim le izobraževanja pripadnikov vojske, temveč celotno prebivalstvo. Z osnovnimi vrednotami je potrebno seznanjati že otroke v osnovni šoli ter ostale kategorije ljudi preko medijev in nevladnih organizacij.

Bolje pa bo potrebno poskrbeti tudi za to, da bodo storilci vojnih zločinov, zločinov zoper človeštvo in genocida za svoja dejanja tudi odgovarjali. Uveljavitev mednarodnopravne kazenske odgovornosti posameznika po drugi svetovni vojni je v tem smislu važen premik, kajti pred tem je mednarodno, in to premoženjsko, odgovarjala le država. Storilcem omenjenih zločinov lahko sodijo nacionalna sodišča, pravzaprav so jim države dolžne soditi na podlagi sprejetih mednarodnih obveznosti. Posamezniku pa lahko sodijo tudi mednarodna sodišča. Marsikatero pomanjkljivost bi odpravila ustanovitev močnega, učinkovitega, nepristranskega, stalnega mednarodnega kazenskega sodišča. Predvsem pa bi prinesla zadoščenje žrtvam in zmanjšala nekaznovanost storilcev ter marsikoga odvrnila od podobnih dejanj v prihodnje.

S svojo diplomsko nalogo želim prispevati k preventivnemu delovanju, se pravi k odpravi nejasnosti glede uporabe mednarodnega humanitarnega prava, predvsem pa k njegovemu razširjanju, boljšemu poznavanju in razumevanju.

Kot pripadnica Slovenske vojske in udeleženka dveh mirovnih misij v tujini sem prepričana, da je danes v svetu vse preveč držav in njihovih oboroženih sil, ki namenjajo tej problematiki premalo pozornosti. Vsak pripadnik oboroženih sil bi moral poznati osnovne pojme in pravila, ki govorijo o spoštovanju človeškega bitja in njegovega dostojanstva v času oboroženih spopadov. Vsak pripadnik oboroženih sil mora z žrtvami vojne ravnati človeško in obvezujoče glede na vsa pravila, ki so predpisana. Tega pa ni mogoče izvajati brez doslednega vzgajanja in izobraževanja, kajti le pripadniki, ki se v mirnodobnem času temeljito seznanjajo z določbami humanitarnega prava, jih lahko v oboroženem spopadu tudi suvereno in človeško izvajajo.

LITERATURA

Samostojne publikacije

1. Andrassy, J. *Međunarodno pravo*. Školska knjiga, Zagreb, 1990.
2. Bartoš, M. *Ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata od 12. avgusta 1949 godine*. Državni sekretarijat za inostrane poslove, Beograd, 1962.
3. Bacque, J. *Druge izgube*. Ciceron, Mengeš, 2007.
4. Bavcon, L., Bošnjak, M., Brinc, F., Jager, M., Krapac, D., Maver, D. *Mednarodno kazensko pravo*. Uradni list RS, 1997.
5. Dolenc, A. *Ženevske konvencije o zaštiti žrtev vojn*. Rdeči križ Slovenije, Ljubljana, 1993.
6. Društvo za Združene narode za RS. *Človekove pravice- zbirka mednarodnih dokumentov. Univerzalni dokumenti*. Društvo za ZN za RS, Ljubljana, 1995- (1996).
7. Gutman, R., Rieff, D., Kenneth, A. *Leksikon ratnih zločina: ono što bi javnost trebalo da zna*. Samizdat B92, Beograd, 2003.
8. International Military and Defense Encyclopedia, Volume 5 (P- S). Brassey's, Washington – New York, 1993.
9. Jelušič, L. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. FDV, Ljubljana, 1997
10. Lopičić-Jančić, J. *Ratni zločini proti vratnih zarobljenika – sudna praksa*. Vaša knjiga, Beograd, 2005.
11. Jogan, S. *Izbrana poglavja iz vojnega prava*. IC MORS Šola za častnike, Poljče, 1993.
12. Jogan, S. *Mednarodno vojno (humanitarno) pravo*. CVŠ MORS, Kranj, 1997.
13. Jogan, S. *Temeljne in nekatere novejšje pogodbe mednarodnega vojnega prava*. IC MORS Šola za častnike, Ljubljana, 1993.
14. Mednarodni odbor Rdečega križa. *Pravila vedenja za borce*. MORK, Ženeva, 1998.
15. Mednarodni odbor Rdečega križa. *Povzetek ženevskih konvencij z dne 12. avgusta 1949 in njihovih dodatnih protokolov*. MORK, Ženeva, 1998.
16. Mulinen, F. *Osnove vojnega prava*. Mednarodni odbor Rdečega križa, Ženeva, 1997.
17. Murgel, J. *Človek v mednarodnem pravu*. Grafiti studio, Maribor, 2003.
18. Perazić, Đ., Gavro. *Međunarodno ratno pravo*. Vojnoizdavački centar, Beograd, 1986.
19. Sassoli, M., Bouvier, A. *How does Law protect in War*. ICRC, 1999.
20. Seibt, H. *Compendium of case studies of International Humanitarian Law*. ICRC, Ženeva, 1994.
21. Tomšič, I. *Vojno in nevtrarno pravo*. Nova založba, Ljubljana, 1942.
22. *Vojna enciklopedija. 8 Ratna privreda- Spahije*. Redakcija vojne enciklopedije, Beograd, 1974.
23. Vučinić, Z. *Međunarodno ratno pravo*. Vojnoizdavački zavod, Beograd, 2001.
24. Zagorac, D. *Rimski statut Mednarodnega kazenskoga sodišča*. Amnesty International Slovenije, Ljubljana, 2001

25. Žnidaršič, I. *O nastanku in razvoju mednarodne organizacij Rdečega križa; Rdeči križ pri nas; Vloga Rdečega križa v ljudski obrambi*. Republiški odbor RKS, Ljubljana, 1976.

Članki v revijah

1. Jogan, S. *Od Haaga (1899) do Kosova (1999)*. Revija Obramba. 1999, let. 31, št. 7, MORS, Ljubljana 1999, str. 4 – 6.
2. Rdeči križ Slovenije. *50 let Ženevskih konvencij*. Glasilo RKS. 1999, leto IV, posebna izdaja, RKS, Ljubljana, str. 1 – 15.
3. Zagorac, D. *Pravni viri MKS*. Pravna praksa. 2003, let. 22, št. 3, GV revija, Ljubljana 2003, str. 40 – 41.
4. Zagorac, D. *Odgovornost nadrejenih*. Pravna praksa. 2003, let. 22, št. 15-16, GV revija, Ljubljana 2003, str. 37 – 39.

Prispevek v zborniku

1. Lasič, K. *Pravo o oboroženih spopadih in humanitarno pravo*. v: Porš, T. (ur.): *Vojaškošolski zbornik*, PDRIU, Ljubljana, 2004, str. 37 – 64.

Viri

1. Ustava Republike Slovenije. Ur. List RS, št. 33/91, 42/97, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 68/2006.
2. Kazenski zakonik RS. Ur. List RS, št. 63/94, 23/99, 60/99, 40/2004, 95/2004, 37/2005, 17/2006, 55/2008.
3. Zakon o Rdečem križu Slovenije. Ur. List RS, št. 7/93.
4. Zakon o obrambi. Ur. List RS, št. 82/94, 44/97, 87/97, 13/98, 33/2000, 87/2001, 47/2002, 67/2002 (pop), 110/2002, 97/2003, 40/2004, 138/2004, 53/2005, 117/2007.
5. Zakon o humanitarnih organizacijah. Ur. List RS, št. 98/3, 61/2006.
6. Pravila službe v Slovenski vojski. Ur. List RS, št. 49/96, 111/2000, 52/2001, 82/2003.
7. Uredba o oznakah v Slovenski vojski. Ur. List RS, št. 3/95.
8. Interni vir. *Delo z vojnimi ujetniki*. Seminar za častnike in podčastnike VP, april 2005.
9. Interni vir. *NATO doktrina in postopki VP*. 28.10.2002.
10. Interni vir. *STANAG 2044 (5. izdaja)*.
11. Interni vir. *SOP ŠT.1290 G – 2 Ravnanje z zajetimi osebami, materialom in dokumenti*. MORS, Vrhnika, 2008.

Viri iz različnih publikacij

1. Dolenc, A. *Sovražniki le kot vojaki*. Delo. 1989, št. 197, Ljubljana 1989, str. 28.

Viri z interneta

1. Amnesty international
URL=[»http://www.amnesty.si/files/Pomen%20MKS.pdf«](http://www.amnesty.si/files/Pomen%20MKS.pdf), 12.11.2002.
2. Amnesty international
URL=[«http://www.amnesty.si/files/Splosno%20MKS.pdf«](http://www.amnesty.si/files/Splosno%20MKS.pdf), 16.12.2008.
3. Ministrstvo za pravosodje
URL=[«http://www.mp.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/11999/2504/«](http://www.mp.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/11999/2504/), 27.1.2006.
4. Ministrstvo za zunanje zadeve
URL=[«http://www.mzz.gov.si/nc/si/splosno/novice/cns/novica/article//24875/«](http://www.mzz.gov.si/nc/si/splosno/novice/cns/novica/article//24875/), 7.10.2008.
5. RTV Slovenija
URL=[«http://www.rtvlo.si/kultura/modload.pfp?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=4&c_id=44953«](http://www.rtvlo.si/kultura/modload.pfp?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=4&c_id=44953), 09.11.2008.
6. Uradni list EU
URL=[«http://eur-lex.europa.eu/lexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:327:0004:0007:SL:PDF«](http://eur-lex.europa.eu/lexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:327:0004:0007:SL:PDF), 23.12.2005.
7. EPP-ED Group in the European Parliament
URL=[«http://www.epp-ed.eu/Policies/pkeynotes/11criminal-court_sl.asp«](http://www.epp-ed.eu/Policies/pkeynotes/11criminal-court_sl.asp), junij 2004.
8. Zakon o žrtvah vojnega nasilja
URL=[«http://www.uradnilist.si/1/objava.jsp?urlid=200318&stevilka=715«](http://www.uradnilist.si/1/objava.jsp?urlid=200318&stevilka=715), 21.2.2003.

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

APP	NATO doktrina in postopki VP
CHF	švicarski frank
COLL	Collecting Point
EU	Evropska unija
GC	Geneva Convention – ženevska konvencija
ID	identifikacijski dokument
MHP	mednarodno humanitarno pravo
MORK	Mednarodna organizacija Rdečega križa
MORS	Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije
MTS	materialno tehnična sredstva
MVHP	mednarodno vojno/humanitarno pravo
MVP	mednarodno vojno pravo
RKJB	radiološko kemijsko jedrsko in biološko orožje
S2	sektor varnostno obveščevalne službe na nivoju bataljona
STANAG	NATO standardi
VU	vojni ujetnik
ZDA	Združene države Amerike
ZN	Združeni narodi

SEZNAM SLOVENSКИH PREVODOV TUJIH IZRAZOV

Collecting Point	zbirno mesto
Central Collecting Point	centralna zbirna točka
Holding Area	zadrževalno območje

KAZALO SLIK

SLIKA 1: Zbirno mesto COLL

SLIKA 2: Primer tlorisa centralne zbirne točke

SLIKA 3: Primer tlorisa sestavljanke za 500 vojnih ujetnikov

KAZALO TABEL

TABELA 1: Kategorije zajetih dokumentov

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA

Spodaj podpisana Polona Peteh izjavljam, da je diplomska naloga z naslovom Vojni ujetniki in humanitarno pravo moje avtorsko delo in dovoljujem njeno objavo na internetnih straneh.

Diplomsko nalogo je lektorirala Urška Telban.

Ljubljana, 2.3.2009

Polona Peteh